

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ПРОЕКТ

„Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в община Болярово”, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ №13-13-43/29.10.2013г., по „Оперативна програма „Административен капацитет” 2007 – 2013”, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

ДЕЙНОСТ 5

РАЗРАБОТВАНЕ НА КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА БОЛЯРОВО 2014-2025г.

ОБЩИНА БОЛЯРОВО

Възложител: ОБЩИНА БОЛЯРОВО
<http://www.bolyarovo.eu/>

Изпълнител: РЕГИОПЛАН ЕООД
www.regioplan.biz

Версия 1.0/ Дата 10.04.2014

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Болярово”, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-43 от 29.10.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет” 2007 – 2013., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.” Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от бенефициента Община Болярово и при никакви обстоятелства не може да се счита, че този

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

КОНЦЕПЦИЯ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНА БОЛЯРОВО 2014-2025г. /ПРОЕКТ!/

Документ			Преглед/Одобрение	
Версия	Дата	Статус	Дата	Статус
1.0	10.04.2014	Проект	10.04.2014	Проект

КОНТАКТИ

Възложител: Община Болярово, Р. България
 Организация: Община Болярово
 Законен представител: Христо Христов - Кмет
 Адрес: гр. Болярово, ул. Димитър Благоев №7
 web <http://bolyarovo.eu/>

Изпълнител: Региоплан ЕООД
 Организация: Региоплан ЕООД
 Законен представител: д-р Косъво Стойчев
 Адрес: София, бул. Александър Малинов №91, офис 102
 web www.regioplan.biz

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

СЪДЪРЖАНИЕ

КОНТАКТИ.....	2
СЪДЪРЖАНИЕ	3
СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА.....	5
СПИСЪК НА ЕКСПЕРТЕН ЕКИП НА ИЗПЪЛНИТЕЛЯ.....	6
ВЪВЕДЕНИЕ.....	7
1. Преглед на условията за пространствено развитие	11
1.1 Новите социални предизвикателства на Европейско и национално ниво	11
1.2 Социалните предизвикателства и пространственото развитие	12
1.3 Необходимост от промени в пространственото развитие и земеползването	14
1.4 Европейските измерения на политиката за пространствено развитие	17
1.5 Концептуална Ос 1: Растеж и иновации	20
1.6 Концептуална Ос 2: Осигуряване на публичните услуги	22
1.7 Концептуална Ос 3: Опазване на ресурсите и околната среда. Културно пространство и развитие	23
2. Условия за пространствено развитие в България.....	25
2.1 Големите градове в Югоизточния район от ниво 2 и област Ямбол и тяхното въздействие върху населените места от община Болярово	25
2.2 Градовете и публичните услуги	28
2.3 Българските големи градове и региони и тяхната йерархична взаимосвързаност	32
2.4 Градове на растежа извън Столичния район	36
2.5 Гравитационни сили в пространството на България	38
2.6 Зависимост между разстоянието и степен на взаимодействие между София и ЮИР	44
3. пространствено развитие в община болярово	47
3.1 Опазване на открити зони и природни ресурси	47
3.1.1 Обща природно-географска характеристика:.....	47
3.1.2 Географско положение и геопространствени предимства.....	47
3.1.3 Полезни изкопаеми.....	48
3.1.4 Агроклиматични ресурси	48
3.1.5 Потенциал за използване на ВЕИ	48
3.1.6 Води и водни ресурси	49
3.1.7 Почвени ресурси	50
3.1.8 Елементи на националната екологична мрежа - Защитени природни територии и защитени зони по НАТУРА 2000	51
3.2 Анализ на екологично състояние на територията на общината	52
3.2.1 Съвременни и унаследени проблеми от екологичен характер. Източници на замърсяване	52
3.3 Пространствена структура и функционално-пазарна йерархия на мрежата от населени места в общината	53
3.4 Пространствено разпределение на основните селища в ЮИР, област Ямбол и община Болярово	65
3.4.1 Прогноза за броя на населението на община Болярово	72

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

3.4.2	Проектиране на културното пространство на община Болярово	76
3.5	Перспективи за пространствено развитие	77
3.6	Препоръки и насоки към ОУПО Болярово	78
3.6.1	Взаимовръзка на Концепцията за пространствено развитие на Болярово с Общинския план за развитие и Общия устройствен план.....	78
	КОНТАКТИ.....	84
	ПРИЛОЖЕНИЯ.....	85

ИНДЕКС НА ФИГУРИ

Фигура 1.	Взаимовръзка между КПРО Болярово със документите за стратегическо планиране по ЗРР, устройство на територията по ЗУТ и трансгранично развитие	9
Фигура 2.	Териториален обхват на съвместна оперативна програма	18
Фигура 3.	България в Европейското пространство	20
Фигура 4.	Пространствени връзки със съседни държави по НКПР 2013-2025г.	22
Фигура 5.	Централни места на Балканския полуостров.....	31
Фигура 6.	Модел "Изходно състояние" по НКПР 2013-2025.....	32
Фигура 7.	Разпределение на областните центрове от първо, второ и трето йерархично ниво в България според броя население към 31.12.2001г.	39
Фигура 8.	Притегляне на областните центрове от първо, второ и трето йерархично ниво спрямо София на база гравитационен модел.....	42
Фигура 9.	Притегляне на общинските центрове от област Ямбол на база гравитационен модел.....	43
Фигура 10.	Притегляне на селищата в община Болярово на база гравитационен модел	43
Фигура 11.	Взаимовръзка между брой автобусни пътувания (заминаващи) и дистанция	44
Фигура 12.	Гравитационна сила на привличане спрямо град София с избрани областни центрове	45
Фигура 13.	Динамика в броя на населението на България за периода 1980-2010г.	53
Фигура 14.	Взаимовръзка между броя на населението и броя хора необходими за съществуването на една функция в ЮИР /функционално-пазарна йерархия/	57
Фигура 15.	Взаимовръзка между броя на функционалните единици и броя население на градските центрове в ЮИР	59
Фигура 16.	Крива на разпределението на населени места по правилото „ранг-размер“ в ЮИР от ниво 2.....	61
Фигура 17.	Разпределение на 27-те областни града в България по правилото „ранг-размер“	62
Фигура 18.	Разпределение на общините в област Ямбол по население и площ	68
Фигура 19.	Разпределение на населените места в община Болярово по население и площ	69
Фигура 20.	Брой на населението на община Болярово за периода 2001-2013*г. /*прогнозна/	73
Фигура 21.	Население под, във и над трудоспособна възраст към 31.12.2012г. в област Ямбол по общини	73
Фигура 22.	Прогноза за броя на населението на община Болярово до 2040г.	74

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

БФП	Безвъзмездна финансова помощ
ГИС	Географска информационна система
ДБФП	Договор за безвъзмездна финансова помощ
ЕЕ	Енергийна ефективност
ЕС	Европейски съюз
ЕФРР	Европейски фонд за регионално развитие
ЗБР	Закон за биологичното разнообразие
ЗООС	Закон за опазване на околната среда
ЗОП	Закон за обществените поръчки
ЗРР	Закон за регионалното развитие
ЗУТ	Закон за устройство на територията
ЗКАИИП	Закон за Камарите на арх. и инж. в инвестиционното проектиране
ЗОС	Закон за общинската собственост
ЗПЧП	Закон за публично-частното партньорство
ЗМСМА	Закон за местното самоуправление и местната администрация
ИПГВР	Интегриран план за градско възстановяване и развитие
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИЕ	Министерство на икономиката и енергетиката
МИП	Министерство на инвестиционното проектиране
МОПТ	Масов обществен пътнически транспорт
МОСВ	Министерство на околната среда и водите
МОН	Министерство на образованието и науката
МП	Министерство на правосъдието
МРР	Министерство на регионалното развитие
МСП	Малки и средни предприятия
МТС	Министерство на транспорта и съобщенията
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НСИ	Национален статистически институт
НСРР	Национална стратегия за регионално развитие
ОПИП	Оперативна програма „Иновации и предприемачество”
ОПНОИР	Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж”
ОПОС	Оперативна програма „Околна среда”
ОПР	Общински план за развитие
ОПРР	Оперативна програма „Регионално развитие” 2007-2013/ Оперативна програма „Региони в растеж” 2014-2020 г.
ПР на ОПР	Програма за реализация на Общинския план за развитие
ОСР	Областна стратегия за развитие
ОУП	Общ устройствен план
ПУП	Подробен устройствен план
ПЧП	Публично-частно партньорство
РИОСВ	Регионална инспекция по околна среда и води
СГО	Структури на гражданското общество
СКФ	Структурни и Кохезионен фонд
ТП	Техническа помощ
УО	Управляващ орган
ФЛАГ	Фонд за органи на местното самоуправление в България - ФЛАГ ЕАД
ЮИРН	Югоизточен район от ниво 2

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

СПИСЪК НА ЕКСПЕРТЕН ЕКИП НА ИЗПЪЛНИТЕЛЯ

КЛЮЧОВИ ЕКСПЕРТИ	
д-р Косьо СТОЙЧЕВ	Ръководител на експертния екип
Васил ЗАРКОВ	Експерт „Стратегическо планиране и икономически анализи”
д-р Биляна БОРИСОВА	Експерт „Екология и околна среда”
арх. Камен ГАНЧЕВ	Експерт „Устройство на територията”
Любомир ФИЛИПОВ	Експерт „Географски информационни системи”

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ВЪВЕДЕНИЕ

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Болярово”, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-43 от 29.10.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет” 2007 – 2013., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

Настоящата „Концепция за пространствено развитие на община Болярово” е разработена в изпълнение на Договор от 10.01.2014г. между Община Болярово и „РЕГИОПЛАН“ ЕООД, Дейност 5 “Разработване на Концепция за пространствено развитие на община Болярово 2014-2025г”.

С промените в Закона за устройство на територията, Обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001г., от 26.10.2012г., част от устройствената проблематика на регионално и национално ниво се пренасочи към нормите на Закона за регионалното развитие, Обн. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008г. По този начин към системата от документи по ЗРР за стратегическо планиране и програмиране на регионалното развитие, се добави и система от документи за стратегическо планиране на пространственото развитие. С влизането в сила на измененията, документите, които се изготвят на ниво община стават 3 – Общински план за развитие, Концепция за пространствено развитие на община /КПРО/ по ЗРР и Общ устройствен план на община /ОУПО/ по ЗУТ. Два от тях – КПРО и ОУПО са с подчертан пространствен характер. ОУПО се занимава много детайлно с общинската територия и представлява основа за цялостното устройство. За разлика от него, КПРО разглежда територията в регионален план, като определя целите за пространствено развитие „по отношение на мрежата от населените места, връзките със съседните общини и областния център, както и интегрирането на територията на общината в регионалната транспортна, енергийна и телекомуникационна мрежа” - чл.7д, ал.3 от ЗРР. Разглеждането на общината като неделима част от региона, в който попада, благоприятства намаляването на регионалните различия, каквато е целта на регионалното планиране. Ето защо, за да бъде правилно третирана територията на общината в ОУПО, е необходимо да се съблюдават предвижданията на КПРО. Това е нов тип документ, който трябва да се превърне в инструмент за стратегическо пространствено планиране, а не за пряко влияние върху физическата среда.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Предвижданията на КПРО се съобразяват и при изработването на ОПР и това е регламентирано в чл.13, ал.1 от ЗРР.

Обвързаност на Концепцията за пространствено развитие на Община Болярово с документи от по-високо йерархично ниво е задължително. Общинският план за развитие е документ за планиране на регионалното развитие и представлява инструмент за социално-икономическо планиране, а Общият устройствен план на общината е документ за устройство на територията и е инструмент за пространствено планиране. Концепцията за пространствено развитие на общината, бидейки документ с пространствен характер, но попадайки в новосъздадената със законодателните промени от края на 2012 г. система от документи за пространствено планиране към Закона за регионално развитие, се явява свързващото звено между двата вида планиране – на социално-икономическото и на пространственото развитие.

КПРО трябва да дава насоки за документите за устройство на територията и за документа за регионално планиране на ниво община, като, за да бъдат те адекватни, Концепцията трябва да отразява предвижданията на документите за планиране на регионалното развитие от по-високо йерархично ниво. Такива документи с пряко отношение към Болярово са Регионален план за развитие на Югоизточен район от ниво 2 за периода 2014-2020г. и Областна стратегия за развитие на Област Ямбол за периода 2005-2015г. КПРО Болярово трябва да формулира така целите си, че тяхното постигане да подпомага и целите на тези два документа, като връзката е двустранна в областта на пространственото и регионалното развитие.

От своя страна, РПР на ЮИР се съобразява с документа на национално ниво за стратегическо планиране на регионалното развитие – Националната стратегия за регионално развитие на Р. България за периода 2012-2022г. Тази субординация възпрепятства противоречие между дългосрочните цели на държавната политика за регионално развитие, определени в НСРР и съобразени с изискванията на базовите европейски и национални документи на стратегическото планиране, и целите на РПР на ЮИР, които са с по-тесен времеви хоризонт.

В по-широк контекст, РПР на ЮИЦ отчита значимостта на Стратегията на ЕС за трансграничното сътрудничество и по-специално реализирането на проект за Еврорегион „Тракия“, чийто мащърплан предстои да се развие в този планов период. Вече работещият ГКПП „Лесово-Хамзабейли“ създава нови възможности за икономически потоци, част от които ще се насочат към общината, в която в най-голяма степен транспортната инфраструктура е представена от шосейна мрежа.

Европейски съюз

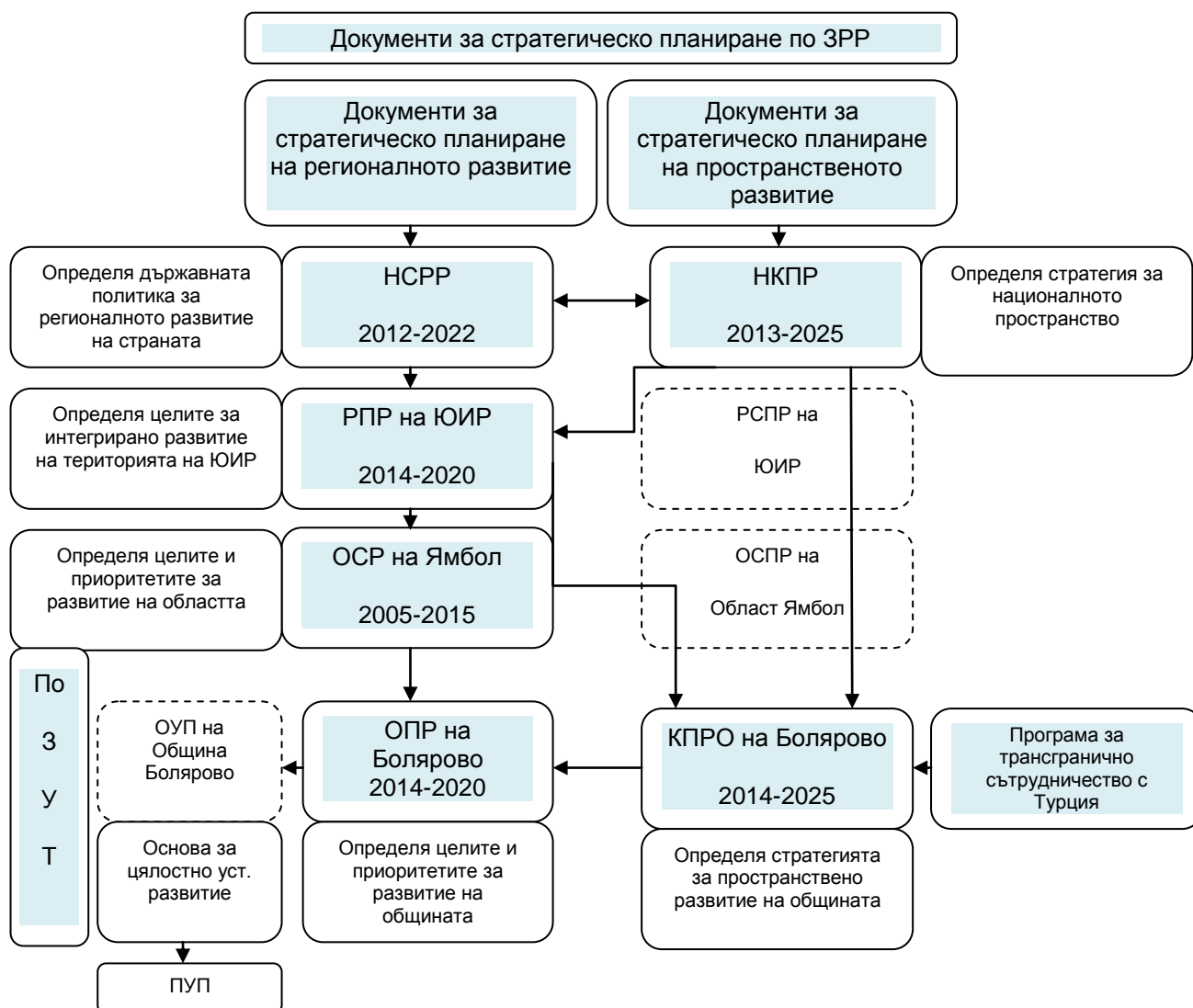

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 1. Взаимовръзка между КПРО Болярово със документите за стратегическо планиране по ЗРР, устройство на територията по ЗУТ и трансгранично развитие

КПРО Болярово трябва да развива територията на общината в направленията, посочени в документа на национално ниво от същата група (стратегически документи за пространствено планиране) – Националната концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025г. В Закона за регионално развитие присъстват още два документа от тази група – Регионална схема за пространствено развитие на район от ниво 2 и Регионална схема за пространствено развитие на район от ниво 3 (област). Но тъй като такива за ЮИР и област Ямбол все още не са изработени, КПРО Болярово се следва директно документа за стратегическо пространствено планиране на национално ниво. НКПР определя стратегията за

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

развитие на националната територия и връзките със съседни страни и региони. В нея са застъпени най-важните постановки и подходи на пространственото планиране, присъстващи в общоевропейските документи, които трябва да формират националната политика за пространствено развитие на всички равнища. Съобразността на КПР на Болярово с НКПР ще гарантира внедряването на тези принципи и на общинско ниво.

Обвързаността на КПРО с другите документи за регионално и пространствено планиране е разнопосочна, пряка и косвена (Фигура 1). КПРО е документът, от който се очаква да осъществи връзката между предвижданията на регионалното и устройственото планиране на общинско териториалното ниво.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

1. ПРЕГЛЕД НА УСЛОВИЯТА ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ

1.1 Новите социални предизвикателства на Европейско и национално ниво

Концепциите за пространствено развитие се основават на резултатите и предложенията, получени от процес на технически и публични дискусии, както и от анализите и тенденциите, посочени в Общинския план за развитие на община Болярово, както и действащите устройствени схеми и планове на територията на общината.

Концепциите за пространствено развитие отразяват промените, които настъпват в параметрите на териториалните системи. У нас общината е основната самоуправляваща се административна единица, поради което можем да я считаме като относително независима териториална система.

Концепцията за пространствено развитие подчертава общи цели и приоритети за развитие, които да бъдат отразени от правителството в областта на териториалното развитие в бъдеще, прилагай принципа на планиране „отдолу-нагоре”.

На съвременния етап от развитието на икономическите отношения съществуват ясно определени пространствено-значими оси на пространствената политика. Те играят ролята на обвързващи понятия измежду всички политики, като често са желана функция и цел на устройствени планове, концепции и конкретни проекти за развитие.

В кратък преглед това са:

- *растеж и иновации*
- *осигуряване на публичните услуги*
- *опазване на ресурсите и околната среда; Културно пространство и развитие.*

Тези три оси ще бъдат приоритетна задача на пространственото планиране в следващите години. Заедно тези оси за развитие могат да отговорят на целта за постигане на сближаване на стандарта на живот, включвайки пространствено елементите, от които зависи това, както и функционално свързване с принципа за устойчивото развитие като елемент на пространствената устойчивост.

Поради своята унифицираност и всеобхватност тези приоритети могат да се адаптират и отнесат до всички видове териториални /пространствени/ системи от селски и

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

периферни области до урбанизираните градски ареали. Също така съдържат общозначими европейски измерения, които са задължителни за всяка стратегия и концепция в днешно време.

Концепциите за пространствено развитие идентифицират общи подходи към проблемите и определят точно стратегиите за регионално развитие, преследвани от Националната концепция за пространствено развитие и Националната стратегия за регионално развитие. Друг важен елемент е прилагането на принципа на субсидиарността при разработването на концепцията за пространствено развитие. Поради това концепцията не променя спецификата на планиране по смисъла на ЗМСМА, а допълва точното поставяне на принципи и цели за пространствено планиране. В този смисъл планирането на развитието е прерогатив на Общинския план за развитие, а концепцията негова пространствена проекция.

Концепцията за пространствено развитие е насочена към местната администрация и органи на власт, областната администрация, местния неправителствен и граждански сектор. Те предлагат на ръководителите на частния сектор допълнителна информация и пространствена визия за развитие, за да подпомогне фирмите да вземат решение, къде и как да локализируют бъдещите си инвестиции.

България има относително кратък опит в пространственото планиране, тъй като то бе заложено като императив в последния вариант на Закона за регионално развитие /ЗРР/. Една от важните цели е преодоляването на проблема с липсата на тясна връзка между планирането на регионалното развитие, което е императив на ЗРР, и проблемите по устройството на територията с основен нормативен акт Закона за устройство на територията /ЗУТ/. Не на последно място по значение са сериозните социални и демографски предизвикателства, пред които е изправена страната и в частност община Болярово.

1.2 Социалните предизвикателства и пространственото развитие

Към настоящият момент е налице по осезаема конкуренция за пазари на стоки, услуги и информация в Югоизточна Европа. Основното поле на конкуренция е пазарът на капитала на производствените фактори, труда и знанията. България се намира в геоикономическо пространство, в което всички страни са относително сходни по големина, брой на населението, пазарен потенциал, степен на технологично развитие, транспортна достъпност. От своя страна обаче, на Балканите има ясна диференциация между стари страни членки на ЕС в лицето на Гърция, нови страни членки в лицето на Словения, Румъния, България и Хърватия, както и

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

страни, вървящи по пътя към членство в ЕС. В последната група се включва и Турция, която независимо че не е член на съюза е мощен пространствен геоикономически фактор.

В същото време в нашата страна се реализира процес на релокализация на население и бизнес активност, което изостри конкуренцията в страната между отделни общини, области и региони за инвестиции и работни места. Това доведе до значителна „икономизация“ на политическия и административния процес на управление, придружено от тенденция към въвеждането на нормативни /закони и наредби¹/ и фискални /данъчни, банкови и др./ инструменти за контрол и управление на политиката, довела до икономическото и социално отслабване на отделни региони. Отделна възможност дават въведените инструменти за развитие в лицето на Оперативните програми и Програмата за развитие на селските райони, които са национална проекция на структурните фондове на ЕС.

На съвременния етап страната ни се ориентира към развитие, базирано на местните фактори на средата или т.нар. вътрешен /ендогенен/ растеж. Той трябва да осигури връзката между външните технологични възможности и потребности, като им представи положителните и силни страни на местната общинска, градска и селска среда в България. В основата на тази взаимовръзка стои далновидна локализационна политика, основана на използването на силните страни и потенциал за иновации на конкретната територия и социална общност.

Ролята на държавата като доставчик на публични услуги от обществен интерес ще нараства, това ще бъде особено важно в случаите, когато държавата ще делегира дейностите по тези услуги на частния и неправителствения сектори, като тя ще осигурява финансиране и контрол. Основният проблем е способът за финансиране на услугите и възможността за тяхното осигуряване във всички населени места. Това налага разработването на нови модели, които да гарантират финансова стабилност на услугата, което от своя страна ще осигури качество, ефективност, пазарен конкурентен интерес към нейното реализиране и постигането на управленските цели и ефекти.

Друго социално предизвикателство със значима пространствена функция е увеличаването на административната и икономическа ефективност на територията, нарастване на основните компетенции, оценка и усвояване на пространствения потенциал. В тази връзка, една от целите на концепцията за пространствено развитие трябва да бъде въвличането на

---

¹ Например: Закон за насърчаване на инвестициите ДВ бр. 37/2004; Закон за насърчаване на заетостта ДВ бр. 112/2001 и др.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

положителните ефекти от вече изградените национални инфраструктури. Тоест, да се отговори на въпроса как те се съотнасят с пространството на община Болярово и по какъв начин и кои местни инициативи могат да ги използват за местни нужди. Това е особено важно за община Болярово с оглед на териториалното сътрудничество с другите общини от Югоизточния район и трансграничното сътрудничество с Р. Турция.

Демографските промени в страната са предимно отрицателни с преразпределение на населението в най-големите градове. Налице са едни от най-тежките форми на демографско застаряване и обезлюдяване на много населени места извън агломерационните ареали в страната, както е случая с община Болярово². Силно влошени са възрастовата структура, половата структура, а като социално следствие и образователната структура. В резултат доминира възрастно население с ограничени трудови и потребителски възможности. В тази връзка основните предизвикателства имат социален характер, но при тяхното постепенно преодоляване трябва да се търсят дългосрочни устойчиви решения за вътрешен растеж. Като ефект от тези процеси в населените места от общината е налице силно намаляване на търсенето на имоти, редки случаи на стартиране на ново строителство, ниски цени на имотите, изоставени обекти или безстопанствени имоти и къщи. Това поставя предоставянето на публичните услуги под сериозен риск с дългосрочни последици.

1.3 Необходимост от промени в пространственото развитие и земеползването

Промяната в общите социални и икономически условия налага изработването на модел за устойчиво използване на урегулираните имоти в населените места, обработваемата земя и подобряване на инфраструктурата. За да се осигурят първоначалните фази от процеса на подобряване на равенството във възможностите за сближаване на стандарта на живот в различните части на страната, акцент трябва да се постави на селищния полицентризм. При него всяка самоуправляваща се териториална система /община/ трябва да приложи свой собствен пространствена адаптиран подход за действие. Реално, демографската ситуация у нас и в община Болярово, не само създадоха остри регионални различия по отношение на броя на населението и неговите структури, но най-вече засегнаха икономическия растеж, и доведоха до свиване на производството на всички сектори и доходите на населението. Наложил се един

² Подробен анализ на демографските процеси – Общински план за развитие на община Болярово 2014-2020г.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

пространствен модел на развитие, при който ролята на големите градове силно нарасна, като разликата в доходите на заетите между урбанизираните ареали и селските райони придоби социално опасни мащаби. Последното условие усложни пространствено функционалната връзка „село – град“, както в социално-икономически, така и в транспортен план.

Една от специфичните страни на процеса е фактът, че голяма част от общините, чиито център са средни и малки градове, в следствие на тези процеси преминаха към категорията селски райони. Това бе следствие както от промените в структурата на индустриалната организация в страната, но най-вече поради неефективното решаване на транспортната задача в полза на хората. В резултат на това, дълго време е протичал процес на изоставяне на големи селски къщи с двор и заселване в многофамилни жилищни сгради близо до работното място. Нещо повече, наличните стари и вече в тежко състояние индустриални сгради, имоти, съоръжения са пречка пред развитието, тъй като изискват допълнителни инвестиции за разчистване и изграждане на нови.

Целта за постигане на сближаване в стандарта на живот във всички региони на страната вече поражда сериозни дебати относно обхвата, мащаба, степента и периода за изпълнение на това задължение. Това е особено остра тема след приключване на първия планов период в рамките на ЕС 2007-2013г., който показва, че различията не само че не намаляват, а се задълбочават. Разбира се това не означава предоставяне на еднакви стандарти на живот във всяко населено място, но означава, че от гледна точка на териториалното /пространствено/ развитие ще се гарантира минимален достъп до обществени услуги, до възможности за заетост, което от своя страна ще определи стандарта за осигуряване на инфраструктура и качество на околната среда.

До края на 80-те и началото на 90-те години България се характеризира с една по-балансирана полицентрична структура на големите си градове. Налице са били условия за формирането на значими за мащабите на страната агломерации или първи стъпки към функционирането на такива. В следствие, в резултат на както на демографските процеси, икономическите промени, вътрешните и външни миграции се оформи една напълно нова пространствена ситуация. В национален план четири града – София, Пловдив, Варна и Бургас – не само запазиха, но и увеличиха ролята си на регионални центрове. Всички останали градове в страната, с население близо до и над 100 хил. души, изгубиха от своите центърообразователни функции. Реално тези градове с техните прилежащи региони бяха основният източник на най-квалифицираните си кадри и младо население. Така към днешна дата се наблюдава социалното

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

явление – необитаеми жилища в многофамилни жилищни сгради на големи градове, които не са обявени за продажба. Последното условие рязко влошава качеството на живот в тези сгради и отнема възможността за реализация на проекти за енергийна ефективност в тях.

Един от най-важните за решаване в бъдеще въпроси е развитието на придвижването и мобилността, които са пряко свързани и взаимодействат с пространствени и локализационни структури. Това означава изграждане на транспортна инфраструктура и предлагане на услуги, свързани с превоз и мобилност. Тези елементи са пряко свързани с успеха на плана за развитие на общината, тъй като реализираните проекти за туризъм, производство на стоки и трансгранично взаимодействие с Турция, означават преди всичко пътувания.

Тясното взаимодействие между транспорта и териториалното развитие се отразява в пропътуваните разстояния, които през годините са нараствали. Това нарастване не може да се обясни достатъчно добре само с миграцията „село-град“. Отговорът трябва да се търси в загубата на работни места в периферните региони, далеч от големите градове. Хората в тези региони, които са готови да работят в големите градове, трябва да приемат все по-големите ежедневни пътувания, за да се възползват от възможностите за заетост. В тази връзка освен техническото подобряване на транспортните системи трябва да се реализира специално поддържане, модернизация и развитие на системи, които да адаптират инфраструктурите към различни пространствени изисквания.

Териториалното планиране трябва да допринесе за устойчиво териториално развитие за хармонизиране на социалните и икономическите изисквания с екологичните функции на територията. Освен ландшафтите, които имат статут на защитени територии трябва да се премине към устойчиво използване на обработваемите земеделски ландшафти. Все още протичат силни промени в земеползването, които освен промишлените зони на града, засягат именно териториите с интензивно земеделие. Тези култивирани пейзажи са ползвани като плодородни земи в дълъг период от време и вече са оформени като ценен актив. Община Болярово и нейните населени места силно разчитат на този актив.

Устойчивото териториално развитие означава преди всичко, осигуряване на различни пространствени функции с помощта на ориентирано към бъдещето управление на пространствените ресурси. Териториалното планиране трябва да обърне по-голямо внимание на задачите по координиране на различните пространствено значими планове – План за развитие на район от ниво 2, Областна стратегия за развитие, Общински план за развитие, Общ устройствен план, Интегриран план за градско възстановяване и развитие на населено място.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Общата им цел е постигане на баланс между различните нарастващи интереси за използването на земята, която е ограничен ресурс, перспективите за развитие /локализация на ключова инфраструктура и обекти/ оформящи ново устройствено разположение, както и контрол върху защитените зони.

1.4 Европейските измерения на политиката за пространствено развитие

Благодарение на своето географско положение в „сърцето“ на Балканския полуостров, България отдава голямо значение на процеса на европейска интеграция, на възможностите, представени от членството в ЕС и отношенията с нейните съседи. Поради това страната ни активно трябва да участва във формирането на политиката за пространствено развитие, отнасящата се до приоритетите на ЕС, както и програмите на трансгранично сътрудничество /с Р. Турция/.

Първите общи европейски насоки в тази област се осигуряват от Европейската перспектива за устройство на територията, която бе изготвена през 1999 г. като пространствена концепция за Европейския съюз. Тази концепция се основава на балансиран отношения в развитието на икономиката, обществото и околната среда. По този начин се отнася не само за ключовите въпроси на Лисабонската стратегия, но и дава насоки за териториално развитие в ЕС. Концепцията формулира препоръки относно политиката за действие, за да помогне за постигането на тази цел. Изпълнението на препоръките се реализира чрез конкретни проекти в рамките на обхвата на инициативата INTERREG на Общността, чрез осигуряване на структурните фондове на ЕС и от финансиране на проекти, подобряващи Транс-европейската транспортна мрежа.

До този момент България участва в обхвата на следните програми, които формират националния опит в трансграничните инициативи и проекти:

- Програма за трансгранично сътрудничество „Румъния – България“ 2007-2013 г.
- Програма за европейско териториално сътрудничество „Гърция – България“ 2007-2013 г.
- „Програма за трансгранично сътрудничество по Инструмента за предприсъединителна помощ (IPA) България – Македония“ 2007-2013 г.
- Програма за трансгранично сътрудничество по Инструмента за предприсъединителна помощ (IPA) между "Република България и Република Сърбия 2007-2013"

Европейски съюз

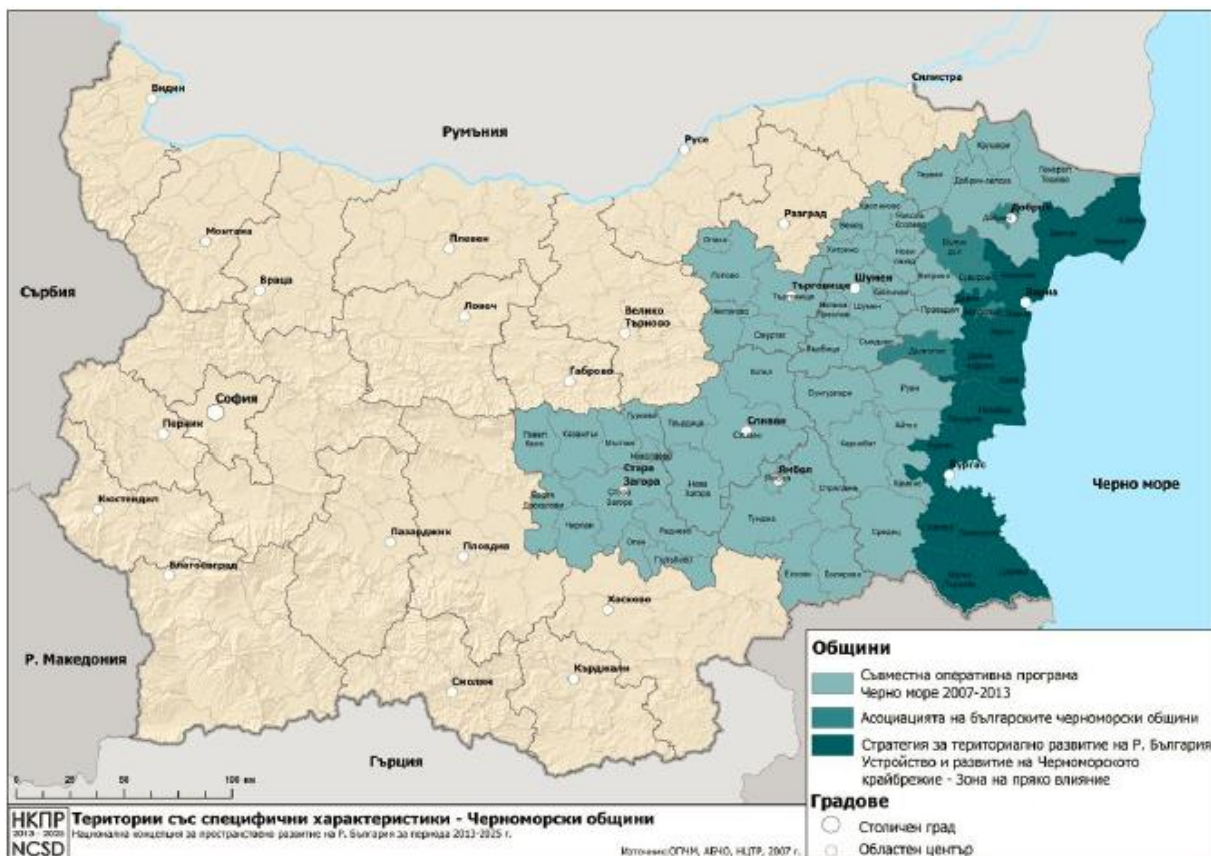
ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

- Програма за трансгранично сътрудничество по Инструмента за предприемчивостна помощ "България – Турция 2007-2013"
- Съвместна оперативна програма "Черноморски басейн 2007-2013"
- Оперативна програма за транснационално сътрудничество "Югоизточна Европа 2007-2013"
- Оперативна програма за междурегионално сътрудничество INTERREG IVC
- Оперативна програма ESPON 2013
- Оперативна програма "ИНТЕРАКТ 2007-2013"
- Оперативна програма УРБАКТ II "Мрежа за градско развитие"

Фигура 2. Териториален обхват на съвместна оперативна програма "Черноморски басейн 2007-2013"

Приоритети в тази връзка са били насърчаване на полицентричното развитие на мрежите от населени места, подобряване на транспортните съоръжения чрез проекти, отнасящи се до значими трансевропейски транспортни коридори, съхраняване и развиване на националното природно и културно наследство, управлението на риска, повишаване на ролята

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

на иновативни форми на сътрудничество между регионите и насърчаване на непрекъснато участие на регионалните и националните институции и представители на публичната администрация.

Друг важен аспект от пространствената политика на ЕС е структурната помощ за повишаване на растежа, заетостта и насърчаване на икономическата диверсификация на селските райони. Преодоляването на съществуващите пречки в областта на работните места, образованието и обучението, чрез подобряване и поддържане на инфраструктура играе важна роля в усилията за създаване на по-динамично място за бизнес и инвестиции.

Като принос към политиката на териториално сближаване, министрите, отговорни за териториално развитие в държавите-членки на ЕС, постигат съгласие в Ротердам през 2004 г., да се приеме нов документ за политиката за насърчаване на Териториалната програма. В тази връзка, като най-важно предизвикателство пред политиката на териториалното развитие в Европа е определена степента, до която териториалното разнообразие на Европа може да бъде използвана за насърчаване на устойчив растеж в съответствие с Лисабонската стратегия.

Към днешна дата политическите препоръки на ниво ЕС се концентрират върху шест приоритета на териториалното развитие:

- насърчаване на мерки, които функционално да свързват столичните райони и другите градски центрове;
- насърчаване на партньорствата между градските и селските райони, чрез мерки за интегриране;
- създаване и разработване на транснационални клъстери от иновативни региони и насърчаване на икономиката на знанието;
- развитие на трансевропейски мрежи /сектори транспорт и енергетика/;
- смекчаване на природните рискове в крайбрежните региони и речните басейни;
- подобряване на профила и имиджа на зони с екологична и културна стойност.

Основно пространствените концепции на ниво ЕС имат за цел да осигурят далновидни политически препоръки за действие, опазване и по-рационално използване на пространствения потенциал. По този начин, ще се формулира приноса на европейската политика в областта на териториалното развитие като перспектива за бъдещото териториално сближаване.

Европейски съюз

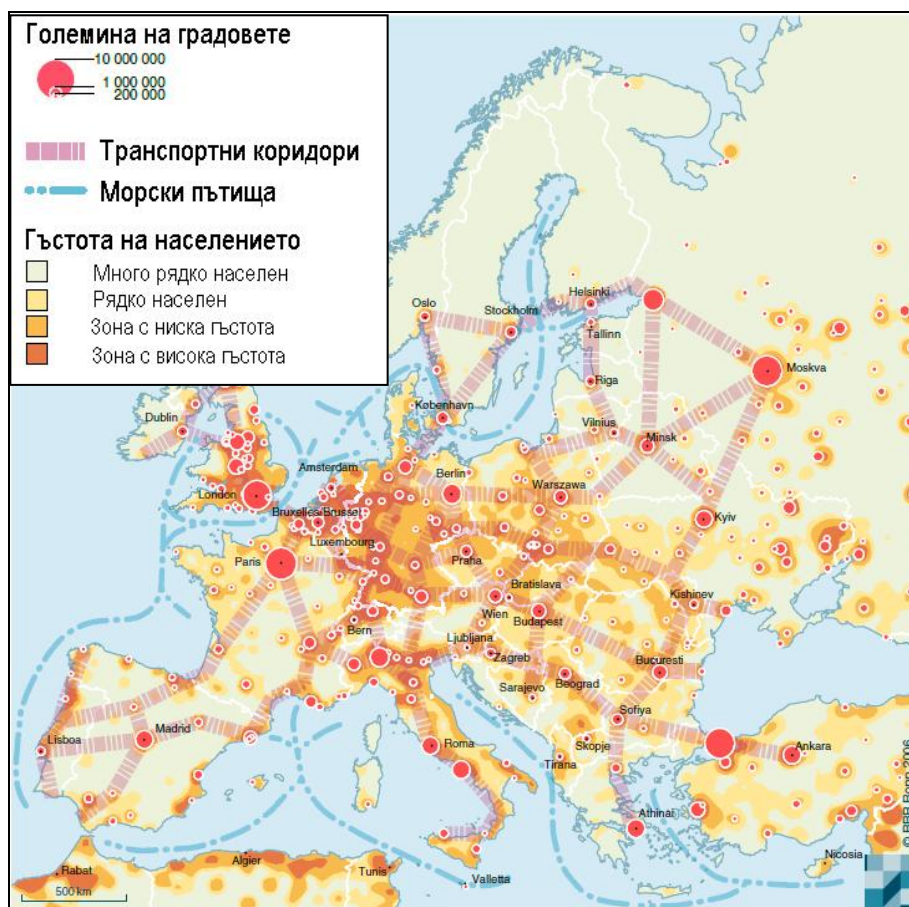

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 3. България в Европейското пространство

Източник: Федерално бюро за планиране, Бон 2006

1.5 Концептуална Ос 1: Растеж и иновации

Политиката в областта на териториалното развитие, следвана от стратегическите документи на регионално развитие в Р. България, както местната администрация в община Болярово, все повече ще подкрепя инициативи и проекти за икономическия растеж, иновации с тенденция към икономика на знанието. По правило всички общини в страната и конкретно в област Ямбол, ще дадат своя принос за постигането на тази цел за периода 2014-2020г. В средносрочно бъдеще най-важни за развитието на общината ще бъдат модернизирани инфраструктурата за транспорт и селищно развитие, образованието и обучението на работната сила. Много е важно община Болярово да получи по-ясна специализация и подобряване на нейния профил, като локация на дейности от земеделието, животновъдството и туризма, които имат по-високо ниво на добавена стойност. Също така тук се включват и всички производства и

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

икономически дейности, които добиват, съхраняват и преработват земеделски и животински суровини – преработка и производство на храни и напитки, текстилна промишленост, маслобойни и др. Всички тези проекти, ще се реализират с ясната идея за оптимизиране на опазването на околната среда, която е основен фактор за развитие в гореизброените сектори.

Настоящата концепция ще даде своя принос за насърчаване на силните страни на общината и пространствено концентриране на ресурси и потенциал. При възможност трябва да се търси създаване на мрежа и укрепване на общата солидарност към общината на местния бизнес, базиран на отговорност към града и селата от общината. С други думи, необходимо е включването на целия наличен местен потенциал за създаване на по-благоприятна пространствено икономическа среда. Също така концепцията ще осигури стимул за подобряване на самоорганизацията (регионално управление), за създаване на регионални сдружения на растежа /земеделци, животновъди, преработвателни предприятия и др./ подобряващи имиджа и образа на общината, като зона за инвестиции, иновации и растеж в секторите – земеделие, животновъдство, преработка и транспорт на техните производни суровини.

За да се реализира тази амбициозна цел, трябва да се обърне по-голямо внимание на регионалните и надрегионални връзки, които общината има с големите градове от тази част на България, както и с големите градове от съседна Турция. Без формирането на единно пространство за развитие, много трудно ще се вземат решения за значителни инвестиции, например в областта на инфраструктурата, земеделието, животновъдството и преработката.

Трябва да се отбележи, че независимо от новите промени и възможности за транспорт /нов ГКПП Лесово - Хамзабейли/, пространството на община Болярово все още остава относително изолирано.

Европейски съюз

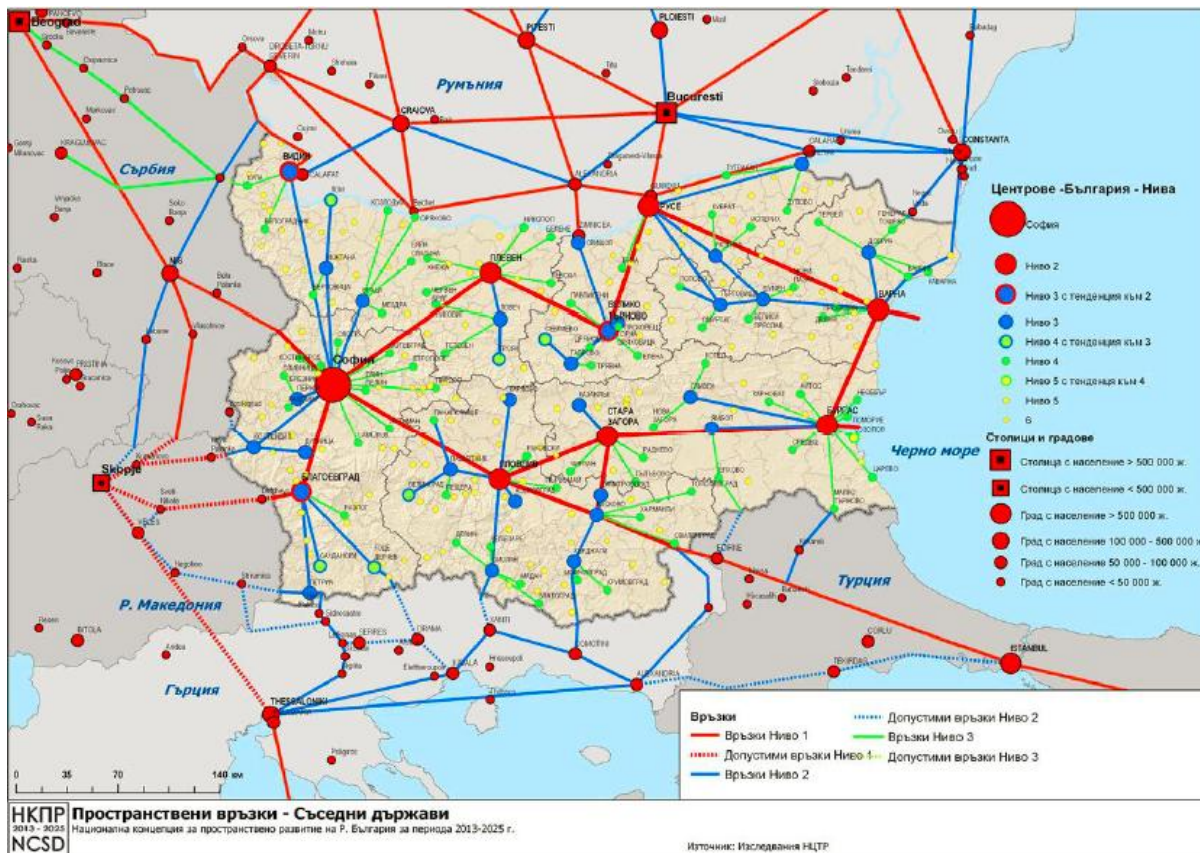

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 4. Пространствени връзки съседни държави по НКПР 2013-2025г.

1.6 Концептуална Ос 2: Осигуряване на публичните услуги

Това е основна задача на политиката на териториално развитие в рамките на променящите се демографски и икономически условия, за да се гарантират социално приемливи и справедливи стандарти на услуги от обществен интерес. Това се отнася особено за региони с бързо застаряващото население, както и за слабо населените райони с намаляващо население. Концепцията подкрепя стандарти и инструменти за пространствено развитие, с цел да се гарантират, еквивалентен жизнен стандарт по отношение на предоставянето на услуги и инфраструктурни съоръжения, свързани с обществения интерес. По-специално те включват обществената достъпност за всички групи от населението до инфраструктура и основни услуги от обществен интерес.

Една от най-важните задачи в тази област, пред която обществото като цяло трябва да се изправи, е да се вземе предвид секторното и териториално развитие, политиката на вземане в процеса на променящите се нужди на застаряващото общество. Към това трябва да се

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

установят общи условия, които да са насочени към нуждите на семействата и децата. Тази политика е по-важна от всякога за да се създаде социална и пространствена среда, която подкрепя семействата и по-специално да насърчава хората да създават семейства и да имат деца.

Основните услуги в областта на здравеопазването, образованието и обществения транспорт, трябва да бъдат гарантирани, така че в бъдещето във всички части на страната и особено в регионите, засегнати от въздействието на депопулацията и застаряването на обществото, да разполагат с тези услуги.

Поради това е необходимо да се преразгледат и където е уместно да се изменят обществените услуги и стандарти за предоставянето на услуги, както и съществуващото разпределение на функциите на различните нива на администрацията. Целта е, дори на фона на настоящите финансови ограничения да се гарантира, че всички групи от населението имат справедлив и недискриминационен достъп до обществени услуги, до образователни възможности, за културни и спортни дейности, както и за социална и техническа инфраструктура.

Променящите се условия ще се отчетат, когато стратегиите и плановете за регионално развитие се актуализират чрез създаване на нови стандарти за достъпност и устойчивост, които са насочени към нуждите на отделните региони и да се адаптират към специфични ситуации.

Това може да се допълва от алтернативни форми на предоставяне и нови организационни механизми и модели за комуникация с отдалечените и слаборазвитите райони. Изискват се по-голяма степен на съгласувани действия между публични, частни и СГО институции, и по-тясно сътрудничество между агенциите, изграждащи инфраструктурни съоръжения с цел да се гарантира качеството. В същото време е необходимо да се мисли за нови начини за формиране на обществен живот, за ново разпределение на ролята в смисъл на "граждански активни региони".

1.7 Концептуална Ос 3: Опазване на ресурсите и околната среда. Културно пространство и развитие

Пространственото планиране, извършвано чрез националните стратегически документи, цели да интегрира икономическите, социални и екологични цели на устойчивост, свързани с устойчивото управление на земеползването, опазването на ресурсите и опазването на потенциал за развитие. При това, ще продължават да се предоставят нови изисквания към

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

икономическо развитие и мобилност при използването на нови земи, изискващи големи площи, например за производство на електроенергия от фотоволтаични централи, както и за нехранителни култури, които трябва адекватно да бъдат планирани.

Поради това, устойчивото териториално развитие ще продължи и в бъдеще да функционира с помощта на проактивното управление на пространствените ресурси, анализирани между противоречивите претенции на различните видове земеползване, които ще се реализират на фона на необходимостта от внимателно използване на земи и почви.

Концепцията има цел да се засили компетентността на пространственото планиране и способността му да се утвърди в междусекторната координацията на заинтересованите страни, за да се постигне баланс между различните изисквания за земеползване, перспективите за развитие на различни планове и да защити интересите в региона. Осигуряването на екологичните функции в дългосрочен план, като се използват зони и техните ресурси за ефективно използване на земята, ще продължават да бъдат приоритети на териториалното устройство и регионалното стратегическо планиране. Това ще даде възможност на регионално планиране да намали значително на един ранен етап широк кръг от конфликти на интереси в разрез с интересите на местните власти. Регионално планиране има за цел да насърчи създаването на мрежа от населени места, подкрепя на сътрудничеството между местните органи, които да участват в регионалните стратегии за развитие, насочени към подобряване на конкурентоспособността на регионите в съответствие с техния потенциал. В допълнение, регионално планиране трябва да насърчи умерени и координирани процеси на развитие в тясно сътрудничество със съответните регионални играчи и да подкрепи различните форми на сътрудничество в рамките на правомощията на местните власти, включително трансграничното сътрудничество.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

2. УСЛОВИЯ ЗА ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРИЯ

2.1 Големите градове в Югоизточния район от ниво 2 и област Ямбол и тяхното въздействие върху населените места от община Болярово

Главен способ за преодоляване на икономическите преходи е генерирането и реализирането на механизми, с които да се управлява пространството – да се реализират неговите предимства в социално-икономически план. До голяма степен за нашата страна целта е да се съхранят центрообразуващите функции на населените места от второ и трето йерархично ниво. Основният индикатор, който характеризира успеха или неуспеха на една регионална (пространствена) политика, са посоките на трудовите миграционни потоци. За съжаление, в по-слабо развитите региони големи обществени групи реагират на икономическите трудности чрез трудови емиграции. Обикновено те са ориентирани в посока към онези центрове, които притежават най-значими центростремителни сили.

Техният интензитет и посока са най-важният индикатор за това, какво се случва по териториите на страните. Общата тенденция е, че голяма част от населените места губят население и икономически потенциал, а други нарастват, за сметка на първите. Тази посока на пътувания създава много неприятна ситуация, в която цели региони с техните градове и големи села изпадат в пространствена икономическа и социална депресия. Този мощен процес е следствие на демографската депопулация, която изчерпва трудовия и пазарния потенциал на населените места, което допълнително действа отрицателно. Намаляват местните приходи от данъци и такси, намалява възвращаемостта на капитала, спадат цените на имотите и т.н. Процесът има изключително висока инерционност. Веднъж започнал, е много трудно да бъде забавен и още по-трудно преодолян. На картата на страната се появяват най-трудните за живот и реализация региони.

Нещо повече, създава се вторичен проблем в приемащите населението селища, тъй като те често не притежават нужната инфраструктура за развитие в условия на толкова голям брой население. Това води до спекулативно нарастване цените на имотите в селищата, обект на имиграция, и обратно, рязка загуба на стойност в тези, от които се емигрира. Например, в резултат на тези процеси средната цена на двустайно жилище /70 кв.м/ в многофамилна жилищна сграда в град Ямбол към 31.12.2013г. достига около 54 средни работни заплати в

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

страната /за последното тримесечие на 2013г. средната брутна работна заплата в страната е 828 лв./ . Тази цена е сравнима със селски имот тип еднофамилна къща с 4-5 стаи и дворно място на разстояние до 20 км от гр. Ямбол. Тоест, можем да посочим, че настоящата урбанистична структура е резултат от решаването на транспортната задача изключително в полза на големите градове, за последните 50 години, както и резултат от инерционност от слабата степен на автомобилизация през 70-80-90-те години, което е налагало работната сила да живее много близо до работното място. В резултат на това всички големи градове на България имат ясно обособени „квартали спални“, които днес са най-гъсто населените жилищни комплекси.

Условията на живот в приемащите население селища бързо се влошават при постоянно нарастване на търсенето на стоки и услуги в тях. Това поражда допълнителен агломерационен ефект в опит да се извлече максимална печалба от моментното търсене, което често надвишава текущия пазарен капацитет. Тези условия са благоприятна среда за пазарна спекула и „ценови балони“ с редица опасни последствия, какъвто страната преживя през периода 2006-2009г. Последствията от това ще въздействат негативно години напред върху икономиката на България.

Всички балкански страни се характеризират с моноцентрична селищна мрежа. На практика, на Балканите всяка страна има ясно изразен един или максимум два селищни центъра. Това поставя пред тях сходни проблеми по отношение на регионалната им политика, целяща деконцентрация и децентрализация на икономически, демографски и управленски ресурси. Тоест, Балканите представляват мозайка от регионални програми за развитие от типа „център-периферия“. Отскоро някои програми на ЕС, касаещи например трансграничното сътрудничество и други, поставят първите опити за преодоляване на тази изолираност на регионалната политика. Различното отношение към регионалните различия в страните от Балканите са толкова големи, че поставят дори основите на междурегионални трансгранични противоречия. Всяка страна се развива в условия на недостатъчност, т.е. разполага с ограничени финансови ресурси, и желае да постигне максимален икономически ефект от инвестициите. В следствие на това се получава разминаване между възгледите на България и другите страни, в какво да се инвестира и най-вече къде? Тоест, проблемът е изцяло локализационен. Така стигаме до извода, че самостоятелните национални регионални програми често ще изпаднат в „задънена“ улица, в случай, че не отчитат желанията от другата страна на границата. Вторият извод е, че, ако тези проекти не обслужват пряко най-важните населени места, шансът за тяхната реализация рязко намалява. Примери в това отношение са технически несвързаните, недовършени транспортни

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

коридори, тръбопроводи, газопроводи и др., инфраструктури на България с Турция, Гърция, Сърбия и Македония. Тук трябва да се има предвид факта, че голяма част от границите на Балканите за дълъг период от края на ВСВ до края на 90-те години изпълняват охранителни функции. Това определя слаби инвестиции във всички видове инфраструктура, особено по южните граници с Гърция и Турция.

Тези събития дават своя пространствен отзвук и още повече усилват ролята на основните селищни центрове, основно столичните градове. Те от своя страна създават най-големите агломерационни ефекти и се превърнаха в главните пазарни и производствени центрове, така централните места от първи ранг са само едно или максимум две. В действителност, техните регионални икономически системи предопределят структурата и организацията на националната икономика на всяка от балканските държави. От една страна, ясно обособеният център е позитивен фактор, но, от друга, е показател на моноцентричност, свръхконцентрация на производствени ресурси, неизползван рационално капацитет и др. Като резултат останалите части на страните имат явна подчинена роля, предлагат силно ограничен набор от стоки и услуги за своето население, създават малък дял от БВП и др. В тях доминират староиндустриални или традиционни икономически сектори и ограничен набор от възможности за трудова реализация и доход. Последното е причина за допълнително агломериране /натрупване/ на икономически дейности в установените центрове и поляризиране на икономическата система по територията, което ускорява миграционните процеси. Така миграциите за последните 20 години в региона имаха две основни направления – към Западна Европа и към централните места от първи порядък – столичните градове и международни стопански центрове на самите Балкани. Всяка страна води различна политика по отношение на тези процеси, с различни мерки, но преразпределянето на населението и респективно трудовите ресурси е факт.

Таблица 1. Брой на населението в столичните градове на Балканите (континентална част)

Столица/ главен град	Брой на населението на столица/ главен град	Брой население по страни	Дял от населението на съответната страна (%)	Дял на страната спрямо Балканите с цяла Турция (%)	Дял на страната спрямо Балканите само с Европейската част на Турция (%)
Истанбул	12500000	74816000	16,71	53,30	--
Атина	4014000	11283000	35,58	8,04	14,43
Букурещ	2015000	21504000	9,37	15,32	27,50
Белград	1630000	7319000	22,27	5,21	9,36
София	1267000	7585000	16,70	5,40	9,70
Загреб	980000	4432000	22,11	3,16	5,67
Тирана	620000	3155000	19,65	2,25	4,03

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Прищина	570000	1805000	31,58	1,29	2,31
Скопие	520000	2042484	25,46	1,46	2,61
Сараево	400000	3767000	10,62	2,68	4,82
Любляна	270000	2043000	13,22	1,46	2,61
Подгорица	140000	624000	22,44	0,44	0,80

Източник: www.worldbank.org. Данните са закръглени за 2012г.

От данните е видно, че в най-благоприятно положение се намират Румъния, Босна и Херцеговина и Словения. При всички тях столицата концентрира под 15 % от населението. При отчитане на съвременните демографски процеси по показателите раждаемост, смъртност, естествен прираст, медиана на възрастта, се установява, че в най-тежко демографско положение е България, но не е най-концентрирана в пространствен план. В тази връзка ролята на София в рамките на България нарасна твърде много, не защото тя постигна растеж и иновации в европейски мащаб, а защото темповете на изоставане на останалите региони на страната се ускориха.

2.2 Градовете и публичните услуги

Осигуряването на публични услуги е една от най-основните отговорности на обществения сектор. Услугите за обществото включват: административно обслужване, осигуряване на обществена транспортна инфраструктура, достъп до питейна вода, депониране и третиране на битови отпадъци, образование, здравеопазване и т.н. Ефективната инфраструктура е основно пред условие да могат хората да осъществяват своите най-основни дейности, като придвижване до работа и вътрешна и междуградска мобилност. За икономиката инфраструктурата осигурява производството и продажбата на стоки и услуги, като спомага за решаването на най-основната географска задача – преодоляване на пространството. Осигуряването на услуги с обществена значимост е проблем с многослойна структура и разходо-интензивна отговорност. Тя може да бъде изпълнена ефективно само ако е приложено дългосрочно териториално планиране. Например, броят на жителите и тяхната възрастова структура засяга капацитета и начина на използване на инфраструктурата, както и да се оценят разходите, които могат да се направят за нейното изграждане и поддържане. Поради това критична точка при планирането е да се направи точна прогноза за броя на обслужваното население особено в по-малките общини, какъвто е случая с Болярово. В нашето съвремие, за оценката на този вид отношения широко се прилагат анализи от типа „разходи-ефективност” и „разходи-ползи”.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Пространствената организация на публичните услуги се базира на концепцията на централните места по смисъла на В. Кристалер. Днес тази пространствено планирана система се основава на допускането, че в отделните региони могат да бъдат създадени близки или по-скоро сходни от гледна точка на привлекателността условия за живот. Системата на централните места има главната задача да гарантира доставките на стоки и услуги, наличието на работни места и инфраструктура. На практика този с този процес трябва да се гарантира достъпността до стоки и услуги на приемлива пазарна цена. Концепцията за централните места прилага пространствения планов подход на „децентрализирана концентрация“. При него инвестициите и развитието се прилагат като концентриран пакет от мерки и проекти в центровете, което трябва да се допълва от ефективната употреба на местните ресурси. В допълнение, за да осигуряват публични услуги с висока степен на обществена значимост, централните места изпълняват важната функция на центрове на регионалните трудови пазари. В конкретния случай в рамките на общината населеното място от първи ранг е град Болярово. В него се локализиращ специализирани, разходно-интензивни инфраструктури с общинска и понякога с надобщинска/надрегионална значимост. Системата на централните места се подразделя на няколко функционални нива. За България е възприета селищна система състояща се от градове и села. По смисъла на НКПР Модел „Изходно състояние“ е определена йерархична система от градове-центрове с пет нива³. Принципно, центровете от най-висок ранг са локализации там, където е базирана инфраструктура с най-висока степен на значимост – транспортна, образователна, изследователска, културна, спортна и административна. По този начин, тези инфраструктури са разположени най-близо до максимален брой домакинства. Същите зони притежават и богата търговска и пазарна инфраструктура, която гарантира ежедневните нужди от стоки и услуги на силно концентрираното население. Центровете от първи ранг основно служат като доставчици на услуги със средна и дългосрочна необходимост, докато центровете от среден ранг се фокусират върху осигуряването на краткосрочни и средносрочни нужди. Центровете от най-нисък порядък са специализирани в доставката на основни стоки и услуги и поради това обслужват малки пазарни зони. Този тип логика на развитие предопределя изначално условията и възможностите за генериране на доход в по-изолираните територии. Последното действа като центростремителна сила в случай, че нивото е над-средното и като

³ Национална концепция за пространствено развитие, 2013-2025

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

центробежна в случай, че нивото е под-средното за региона. Страните на Балканите и в частност България разполагат с много такива изолирани територии, които често стоят от двете страни на една и съща политическа граница. Например, от гледна точка на Балканите Бургас, Одрин и Истанбул формират пространствен триъгълник от центрове от първи и втори ранг. Независимо от това, пространството между тези три центъра се развива като периферна територия и остава изолирана и за двете страни (България и Турция). Независимо, че от тук преминава международен коридор №10, наследник на древния „път на коприната“, между изток и запад, извън централните места селищата са силно маргинализирани. Проблем, особено изострен за България през последните 15 години. Част от тези проблеми се дължат и на ролята на южните ни политически граници като военна бариера за дълъг период от време. Следователно, независимо от близостта на Истанбул, който е център от първи ранг на Балканите, и Одрин, и Бургас, които са центрове от втори ранг /второ йерархично ниво/, пространството и селищата между трите града са слабо развити. Това доказва, че географската близост, без развитие на инфраструктура и обмен, си остава само предпоставка (условие), но не и фактор за развитие.

Въпреки това, нивото и качеството на доставките за населението не зависи само от наличието на инфраструктура, а най-вече от нейната достъпност. Инфраструктурата трябва да бъде достъпна за нейните потребители на разумна и справедлива пазарна цена. В съответствие с концепцията за „децентрализираната концентрация“, удобствата на социалната инфраструктура (образование, здравеопазване) трябва да се локализируют само в централните места. Въпреки значителното развитие на балканските страни през последните 50г., предоставянето на публични услуги все още се характеризира със значителни регионални диспаритети, които не могат задоволително да бъдат обяснени с традиционния подход на подялба „център-провинция“ (периферия). Регионалните различия съществуват не само по отношение на качеството на осигуряваните услуги. Когато търсенето на тези услуги достигне долната точка на минимално прагово ниво за осигуряването им, се ускорява процесът на концентрация на услугите в центровете, тоест, зависимостта е правопрпорционална.

Европейски съюз

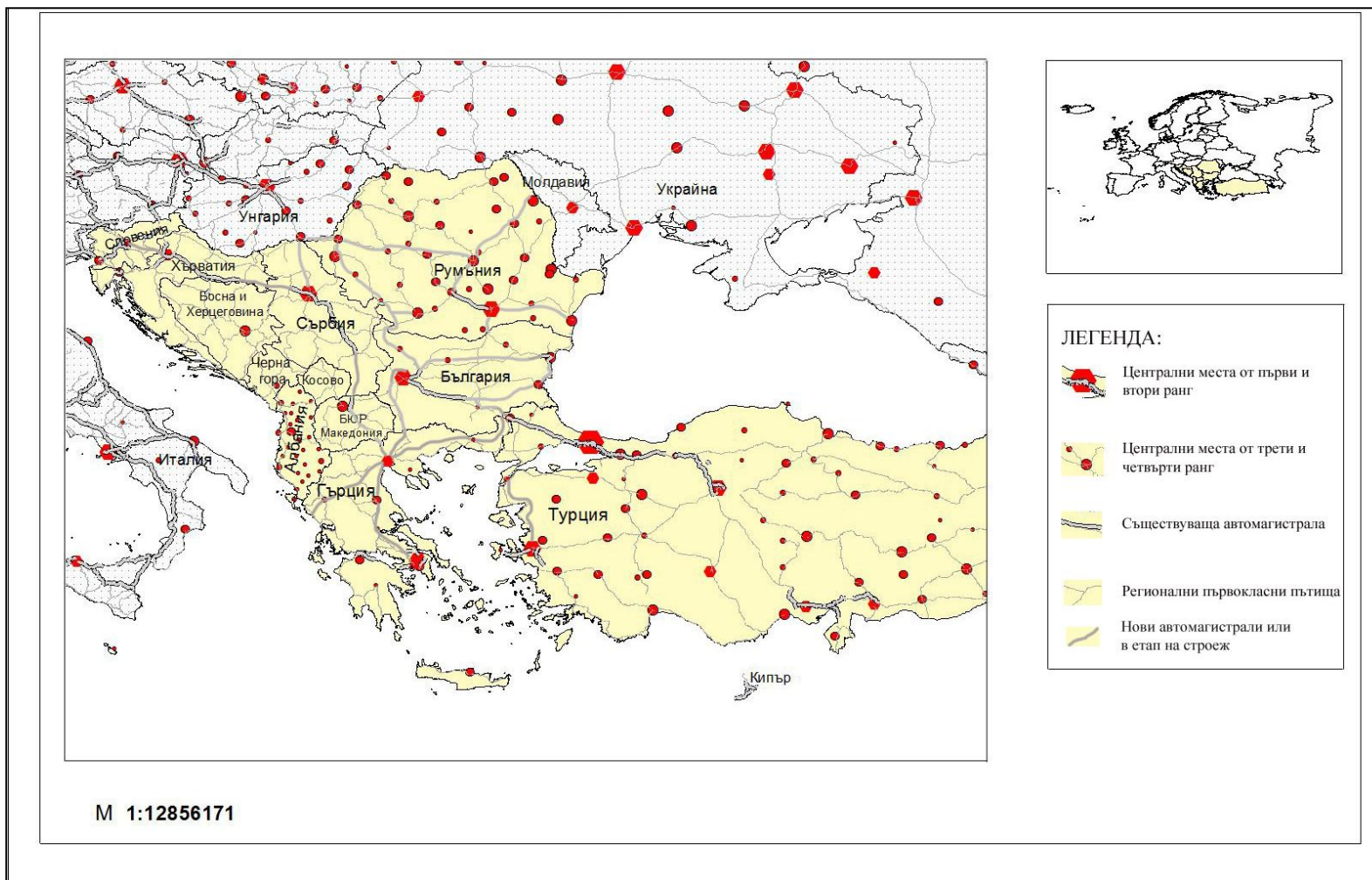

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 5. Централни места на Балканския полуостров

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

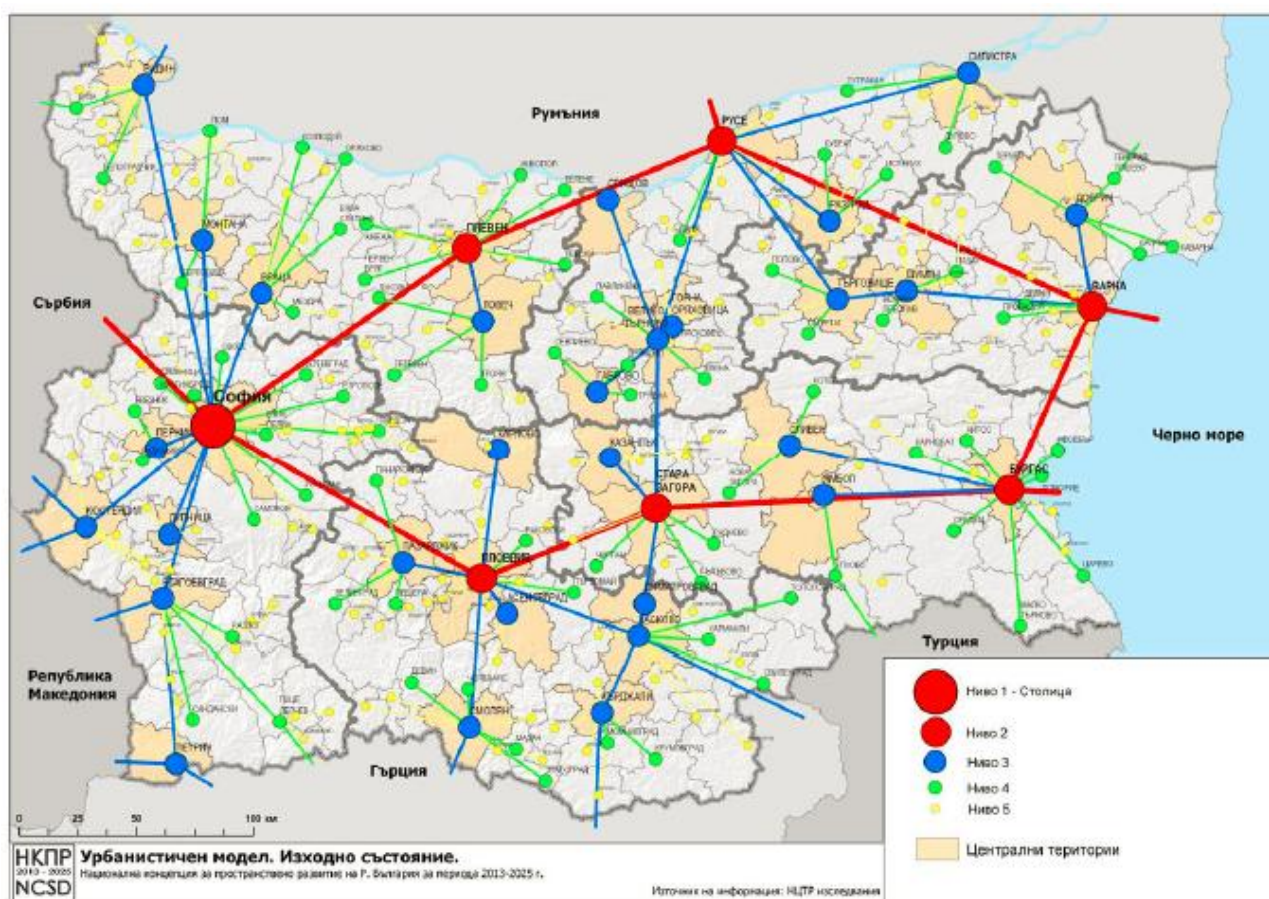

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

2.3 Българските големи градове и региони и тяхната йерархична взаимосвързаност

Националната концепция за пространствено развитие на Република разглежда две крайни възможности на урбанистично развитие – “краен моноцентризъм” и “краен полицентризъм”. Двете крайности спомагат да бъде определен модел на “умерен полицентризъм”, който може да бъде постигнат в обозримо бъдеще на перспективния срок на концепцията 2025 г. В по-далечно бъдеще този модел ще се доразвива и ще се доближава поетапно към 2030 г. и 2050 г. към модела “развит полицентризъм”.

Фигура 6. Модел “Изходно състояние” по НКПР 2013-2025

Моделът “Изходно състояние” съдържа йерархичната система от градове-центрове, простиращи влиянието си върху различни по площ териториални ареали б:

1-во ниво - столицата София, център с европейско значение за националната територия - 1бр.

Забележка:

Според европейската класификация на ESPON София е град от 4-та степен на нивото Metropolitan European Growth areas (MEGA)

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Болярово”, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-43 от 29.10.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет” 2007 – 2013., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.”

2-ро ниво - големи градове, центрове с национално значение за територията на районите – Пловдив, Варна, Бургас, Русе, Плевен, Стара Загора – 6 бр.

Забележка:

Според европейската класификация на ESPON от 2-ро ниво (Transnational–national) са само градовете Пловдив, Варна и Бургас

3-то ниво - средни градове, центрове с регионално значение за територията на областите - областни центрове и други изявени градове – Видин, Монтана, Враца, Ловеч, Габрово(3+), Велико Търново, Търговище, Разград, Шумен(3+), Силистра, Добрич(3+), Сливен, Ямбол, Хасково(3+), Кърджали, Смолян, Пазарджик(3+), Перник, Кюстендил, Благоевград(3+), Свищов, Горна Оряховица(4+), Казанлък, Димитровград(4+), Асеновград(4+), Карлово(4+), Дупница(4+), Петрич (4+) - 28 бр

Забележка:

Според европейската класификация на ESPON нивото е наречено "Regional–Local"

1. Градовете от 3-то ниво Велико Търново, Габрово, Шумен, Добрич, Хасково, Пазарджик и Благоевград притежават потенциални възможности да преминат във 2-ро ниво при подходящо бъдещо развитие и евентуално стимулиране;

2. Градовете Горна Оряховица, Димитровград, Асеновград, Карлово, Дупница и Петрич са посочени от 3-то ниво, но са на границата между 3-то и 4-то ниво.

4-то ниво - малки градове с микрорегионално значение за територията на групи общини (околии) – 125 – 35 = 90 бр.

Югоизточен район 15 бр.: Айтос, Карнобат, Несебър, Поморие, Созопол (5+), Средец, Царево, Малко Търново, Елхово, Котел, Нова Загора, Твърдица (5+), Гълъбово, Раднево, Чирпан;

Забележка:

1. Градовете от 4-то ниво Сандански, Гоце Делчев, Ботевград, Самоков, Троян, Севлиево, Панагюрище показват известни възможности при подходящо бъдещо развитие и евентуално стимулиране да преминат в 3-то ниво, а при отсъствие на такива стимули - да останат в 4-то ниво.

2. Градовете от 4-то ниво Созопол, Твърдица, Сопот, Стамболийски, Хисаря, Ивайловград, Ракитово, Септември, Костенец, Златица, Банско и Трън са посочени от 4-то ниво, но са на границата между 5-то и 4-то ниво. В зависимост от бъдещото им развитие под влияние на редица фактори те могат да останат в 4-то ниво или да загубят своето значение и да отпаднат в 5-то ниво.

5-то ниво - много малки градове и села, центрове с общинско значение за територията на съответните общини – $264 - 125 = 139$ бр.

В Югоизточен район 13 бр.: Камено, Приморско, Руен, Сунгурларе; Болярово, Стралджа, Тунджа; Братя Даскалови, Гурково, Мъглиж, Николаево, Опан, Павел баня.

Забележка:

Освен много малките градове има 38 села, центрове на общини и 40 много малки градове, които не са общински центрове.

При тази система от градове-центрове всеки център от по-горно ниво изпълнява и функциите на център от по-ниските нива /основно правило на В.Кристалер/. Териториалните ареали на влияние на градовете-центрове от петте йерархични нива съвпадат съответно с границите: на община при 5-то ниво, на група общини при 4-то ниво, на област при 3-то ниво, на район при 2-ро ниво, на страната при 1-во ниво.

Модел “Изходно състояние” е охарактеризиран като модел с проявена тенденция към моноцентризъм по отношение на София. На национално равнище слаби балансори на София са големите градове от 2-ро ниво Варна и Бургас в Източна България, Пловдив и Стара Загора в Южна България и Русе и Плевен в Северна България. В Западна България няма голям град балансор на столицата. Всички големи градове, взети заедно, са съизмерими със София като брой на населението, икономически принос, развитие на науката, висшето образование, здравеопазването, изкуството и културата, което е признак на движение към моноцентризъм.

На регионално равнище също се проявява проблемът център-периферия, тъй като големите градове центрове от 2-ро ниво нямат равностойни балансори от същото ниво.

Единствено в ЮИР центърът Бургас има равностоен дубльор от 2-ро ниво Стара Загора, който играе подобна роля и по отношение на ЮЦР. Слаби възможности за постигане на дублираща функция показват Велико Търново спрямо Русе, Хасково спрямо Пловдив и Шумен спрямо Варна. Много по-слаби са възможностите в СЗР и ЮЗР примерно на градовете Видин и Благоевград. Ролята на балансори на големите градове в районите играят средните градове от по-ниското 3-то ниво, които са разположени по-равномерно в националната територия и това спомага да се намали ефекта център-периферия в територията на районите.

На областно равнище проблемът център-периферия също се проявява, макар още по-слабо в сравнение с районното и с националното равнище. В шест от областите като балансори на областните центрове се проявяват 8 града от 3-то ниво: Свищов и Горна Оряховица спрямо Велико Търново, Казанлък спрямо Стара Загора, Димитровград спрямо Хасково, Карлово и Асеновград спрямо Пловдив, Дупница спрямо Кюстендил, Петрич спрямо Благоевград. В останалите области няма такива

изявени градове и в тях градовете, балансиращи развитието на центъра са от по-ниското, 4-то ниво. Такива са например: Лом спрямо Монтана, Троян спрямо Ловеч, Севлиево спрямо Габрово, Попово спрямо Търговище и др. Налице е ясна концентрация на икономическата мощ на страната в няколко града, с ясно изразена доминация на София.

Като функционални сфери на влияние, столичните райони са двигателите на икономическото, социалното и културното развитие с международно значение и достъпност. Управителните и контролни функции, иновациите и конкуренцията на европейско и световно значение са съсредоточени в столичните райони. В този контекст са важни следните фактори:

- Степента и броят на концентрацията на политически и икономически центрове на властта и контрола на международните капиталови потоци и информация – на този етап единствено град София притежава тези функции;
- Степента на плътност на научни и изследователски институции и наличието на високо - качествени културни съоръжения и творчески среди – освен София, висок потенциал в тази област имат Пловдив, Варна, Бургас и Русе;
- Степента на международна достъпност, предоставени от високо качество на транспортната инфраструктура и много и разнообразни възможности за обмен на стоки, знания и информация – освен София, на тези критерии отговарят Варна и Бургас;
- Степента на значимост в исторически, политически, културни и градските условия за развитие и съответна международна репутация – освен София на тези критерии отговарят Пловдив, Велико Търново, Русе и Варна.

Значението на сътрудничеството с другите столици и главни градове от Югоизточна Европа, ще се увеличи в бъдеще. В допълнение, трансграничните сфери на влияние ще стават все по-важни за България, както се очаква от сътрудничеството между селищата по поречието р. Марица или на сътрудничеството в рамките на Еврорегион „Тракия”.

Централните урбанизирани региони предлагат благоприятна среда за информационното общество и икономика на знанието и затова са особено привлекателни за хората, които желаят да се преместят в тези области по икономически и културни причини. Взаимозависимостта между градските ядра, градските райони и периферните райони е нараснал значително през годините, особено за периферията на големите градове, като сега целта е да се увеличи тяхното влияние върху слабо населените селски райони. Това ще доведе до големи икономически ползи и формирането на нови региони на влияние. На този етап са налице преходни зони с ориентирани пазарни потоци от хора и товари „предимно на север”. Такъв е случая с всички области и общини, имащи пряка външна граница

с Турция и Гърция. Причината е, че те имат силна връзка само с един център от второ йерархично ниво, като контактите със столичния район са предимно служебни.

Различните икономически, организационни и функционални профили на урбанизираните региони в България представляват разнообразие от локализационни предимства и следва, като такива, да бъдат доразвити. Едно от възможните решения, което да получи подкрепата на ЕК е създаването на интегрирана транспортна система, която да гарантира устойчивата регионална мобилност, да увеличава трафика между населените места и да приложи потенциала за локализация на нови дейности.

2.4 Градове на растежа извън Столичния район

Независимо от поляризацията и силната роля на София, все още съществуват градове, които също могат да изпълняват важни централни функции. В бъдеще време на тях ще се разчита за допълнителния икономически растеж, от който страната ни се нуждае. Това са всички градове от второ йерархично ниво, както и някои градове от три плюс йерархично ниво.

Има две цели на пространствено развитие за тези градове:

Потенциалът на областите на растеж извън непосредствените столични сфери на влияние трябва да бъде подкрепен по целенасочен начин. Единственият начин те да се развият, е като се възползват от факта, че много продукти и услуги, са по-малко зависими от разстоянието в днешно време, благодарение на съвременните комуникационни технологии и логистика.

Средните по големина градове и изключителни места в селските райони, също представляват важни регионални референтни точки, осигуряващи достъп до базово ниво на съоръжения в областта на знанието, културата, изкуството и комуникациите. Един от основните индикатори за определяне на състоянието на периферността на тези райони е броят на преобладаващо селски или стари индустриализирани зони. Широко разпространени са терените, които са в лошо техническо състояние, бивши кравеферми, стопански дворове, необитаеми или в лошо състояние стопански сгради. Това често може да се обясни с тяхното периферно местоположение или близостта до границите, лоша достъпност заедно с недостатъчните възможности за намиране на работа извън селското и горското стопанство, както и от остарели промишлени структури. Поради това те имат по-малко възможности за участие в процесите на растеж и развитие. В допълнение, вече е налице низходяща спирала, с високи нива на безработица, липса на перспективи и миграция към други региони, които се подсилват взаимно.

Концепцията за растеж и иновации е насочена обикновено към увеличаване на използването на регионалните компетенции и вътрешния потенциал. Този подход за развитие е особено важно за слаборазвитите, селски и периферни райони, показващи ниво на икономическо развитие под средното, обезлюдяване и липсата на възможности за заетост. Много важно е да се разработят и доразвият първоначалните етапи на агломерация, които вече съществуват в тези райони. Например, около малки и средни градове като ядра за развитие и точки за локация на ниски входящи инвестиционни нива. Тези региони имат и непокътнати природни територии, атрактивни ландшафти, предоставят зони, подходящи за отдих, свободно време и екологични функции. Потенциалът за развитие на възобновяемите ресурси и туризма е голям.

Именно това е задачата на политиката на териториално развитие за насърчаване на ендегенно регионално развитие, чрез използването на независими перспективи за развитие и предотвратяване на разширяването на териториите, нуждаещи се от стабилизация. Това може да се постигне чрез прилагане на адаптирани стратегии и подходи. Градовете и регионите на растеж носят особена отговорност за подпомагане на развитието на формите на сътрудничество между основните сфери и области за стабилизиране. Целта трябва да бъде установяването на мрежа, надрегионални съюзи растеж и партньорства, основани на принципа на солидарност в области, които стават все по-взаимосвързани и взаимозависими. Едновременно с това осигуряването на нормалното функциониране на столичния район и градовете от второ йерархично ниво не бива да бъде нарушавано. Така страната ни се намира в ситуация при която все още не е осигурила растежа и иновациите в централните места, като едновременно с това, малките градове и селски райони имат спешна нужда от финансова подкрепа.

През годините до края 2020 в пространственото планиране на българските градове ще бъдат приложени следните основни европейски принципи:

- Допълване на националната концепция за пространствено развитие чрез включване на аспекти на трансгранични столични сфери на влияние от национално значение, да се извършва от региони на растеж извън столицата, както и развитието на мащабни мрежа на споделена административна отговорност;
- Нова подход към „ендогенен растеж в регионалното развитие” в координация със структурните политики и предвижданията на ПРСР 2014-2020г.
- Разработване на интегрирани стратегии за междуобщинско и междуобластно развитие;
- Пряка подкрепа за мерките насочени към местно ниво.

Основният елемент на бъдещата пространствена система е състоянието на транспортната система и нейната способност да се трансформира в интермодална мрежа и освен да транзитира стоки

и хора, да послужи на България за трансфер и локализация на знания и технологии. Това е единственият способ за прехвърляне на ефекта от градските територии към периферията и нейните слаборазвити селища.

Приоритетна задача е да се идентифицират недостатъците на сегашните връзки в транспортната система, като липсата на логистични центрове, анализ на недостатъците при пътувания на средни и дължи разстояния по видове транспорт. Особено внимание е необходимо да се насочи към трансграничната инфраструктура, която да осигури пълно обслужване от „граница до граница”, без усложнения и рискове.

2.5 Гравитационни сили в пространството на България

Движението на стоки и на хора, които да купуват тези стоки, е фундаментално при определянето структурата на икономическата среда. Всички възможни придвижвания могат да бъдат разглеждани по отношение на две основни движещи сили:

Генераторите на потребността от придвижване – силите на търсене и предлагане;

Ограниченията при движение – ограничителния ефект от дистанцията.

На база този принцип е разработен т.нар. гравитационен модел, обоснован от Дж. Стюард (1947).

При ползването на тази идея за гравитационното привличане в локализационната теория се появява дискусия за сили, генериращи или ограничаващи движението. Те са много полезна отправна точка за извеждането на изводи, отнасящи се до придвижвания в еднородна повърхнина /наличие на първокласен път или автомагистрала/.

При наличие на два независими градски центъра i и j , намиращи се един от друг на определено разстояние, концепцията за гравитачното привличане допуска, че обемът на пътуванията или взаимодействията между двата града ще бъде пряко зависим от обема на самите центрове, измерен като техния брой население, брой производствени единици, степен на покупателна способност и др. Тази количественост на критериите придава значение на обема и поради това при равни други условия се предполага, че два много големи града биха си взаимодействали по-интензивно, отколкото два малки града. Но други аспекти на проблема рядко имат еднаква значимост; например силата на взаимодействие между два центъра ще бъде в значителна степен зависима от големината на разстоянието, което ги разделя. Именно това стои в основата на гравитационния модел, който се изразява чрез следната формула:

$$I_{ij} = \frac{P_i P_j}{d^{b_{ij}}}$$

където:

I_{ij} се отнася до степента на взаимодействие между два града i и j ,

$P_i P_j$ се отнася до продукта, резултат от броя на населението на двата града i и j

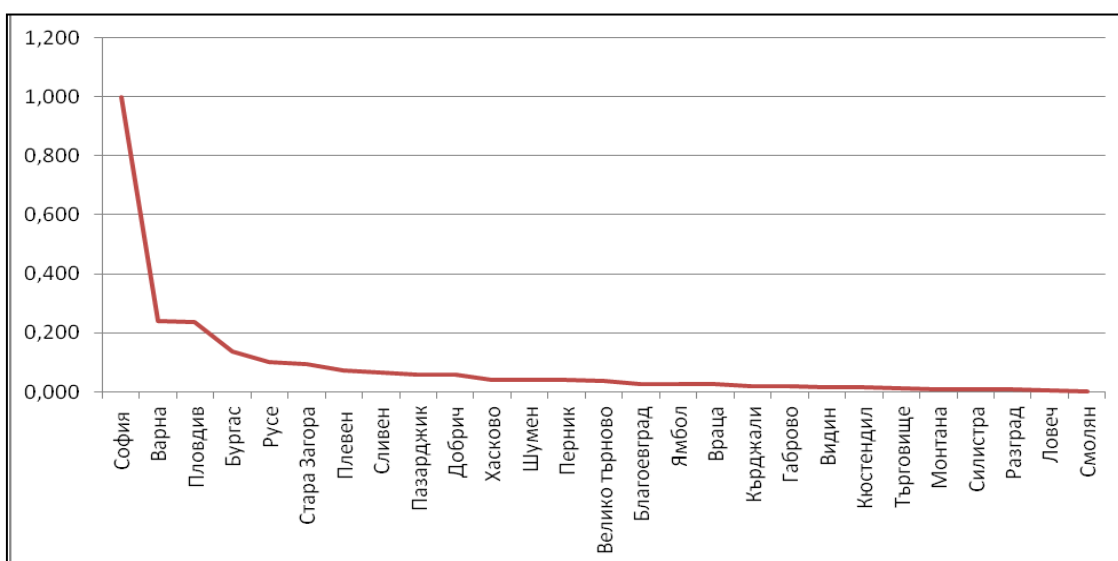
d_{ij} е разстоянието между i и j ,

b измерва променливия ефект от разстоянието, например, ако b има стойност 2, това означава, че степента на взаимодействие е обратнопропорционална на квадрата от разстоянието между двата града $d^{b_{ij}}$.

Бихме могли да интерпретираме формулата за гравитационния модел по следния начин, : тя доказва, че обемът на взаимодействие между два града е право пропорционално на продуктите от техните населения или друг показател, който би могъл да се измери чрез определяне на неговата маса, и обратнопропорционален на силата, произтичаща от разстоянието, което ги разделя.

За да си взаимодействат две населени места трябва да съществуват три допълнителни условия. Първо, двете населени места трябва да се допълват едно спрямо друго. С други думи, трябва да съществува взаимоотношение на търсене и предлагане между двата центъра. Второ, ефектът на допълняемостта ще бъде нарушаван от външни възможности. Т.е. на пазарите и на двата града ще съществуват алтернативни доставчици на стоките/пътуванията, които са обект на обмяна между тях. Трето, дори и да има пълна допълняемост и липса на нарушаващи възможности, то няма да има взаимодействие, ако цената на това взаимодействие е прекомерна, тоест дистанцията е голяма или транспортната система е неефективна или доходите на населението не позволяват свободно пътуване извън служебните задължения.

Фигура 7. Разпределение на областните центрове от първо, второ и трето йерархично ниво в България според броя население към 31.12.2001г.

Фигурата ясно показва, че водещата роля на София е неотменима в средносрочно бъдеще. В конкретния случай са използвани данни за броя на населението по общини, защото градският център

се ползва максимално от близко разположеното до него население, което участва при формирането на неговият пазарен потенциал. Дори вторият и третият по големина градове в България Варна и Пловдив заемат позиции около пет пъти по-слаби в своето развитие. Реално гр. Ямбол се намира на 16 позиция, като изпреварва значително центрове като Кюстендил и Враца, които се намират на значително по-малко разстояние от столицата.

Един от важните моменти е допълняемостта при търсенето и предлагането на стоките и услугите, предмет на взаимодействието между градовете, да съвпадне с основната посока на потоците.

Интензитетът на това взаимодействие (обмен) в основата си е свързан с общите обеми на самото търсене и предлагане при взаимодействащите си части на икономическата система, често измервани в количествени показатели като брой население, произведени/потребени стоки и пр. Категорично измерването на интензитета на взаимодействие на база броя на населението не е най-прецизният подход, но дава добра ориентировъчна база за по-нататъшни търсения. Като цяло разстоянието има забавящ ефект върху процеса на взаимодействие едновременно при търсенето на подходящи пазарни пространства, земеделски земи, а също така при възникването на йерархичната структура на функциите и центрове на консумация.

В пространството този поведенчески подход на хората приема формата на взаимодействие: придвижване на потребители до централните места в областта/общината, на стоки до самите потребители и централните пазари. Степента на интензивност на тези придвижвания зависи от задържащия ефект на разстоянието, изразяващ се в транспортните разходи. В тази връзка може да определим пространствената икономическа система като сложна мрежа от взаимодействащи компоненти – потребители, ферми, производители, свързани заедно с потоци от стоки, услуги и хора. Тя действа като единно цяло, при което всяка нейна част играе определена роля в действието на системата и никоя част не е напълно независима от другите. Промяна във функциите на една от частите при такъв комплекс ще има директни последствия за всяка друга част и комплекса като цяло.

В една от своите разновидности моделът може да бъде използван за определянето на границите на пазарните зони между градските центрове. Можем да изчислим пресечната точка в единици разстояние спрямо втория град:

$$B_2 = \frac{D_{20}}{1 + \sqrt{\frac{M_1}{M_2}}}$$

Получената стойност ще показва хипотетичната граница между двата пазарни центъра, като ако има разлика в техния пазарен потенциал, то тя ще отстои по-близо, до по-големия пазарен център.

Следващата фигура ясно демонстрира степента на притегляне на българските областни градове на база пазарен потенциал, изчислен с данни за население и разстояние. Червената точка показва, действителното разстояние спрямо София, а зелената точка, показва на какво разстояние стои реалната пазарна граница на линията София – друг град по този индикатор. Така например, разстоянието от София до Ямбол е 298 км, ползвайки АМ Тракия, но пазарният потенциал на София „притегля” Ямбол на 57,59 км. Разчитането на тази стойност може да се обясни така, ако при равни други условия, един инвеститор реши да инвестира в София или Ямбол при отчитането на разходите за транспорт, спрямо пазарен потенциал, то вторият фактор намалява действието на фактора транспорт с 80,6% или около 5 пъти. Тоест, ако инвеститора получи допълнителни ползи от локализацията си в София, която преодолява икономите от транспорт, той ще предпочете София. Именно този ефект от взаимното „изключване” на фактори в пространството води до свръх концентрацията на столичния район, като на този етап той остава без алтернатива.

Европейски съюз

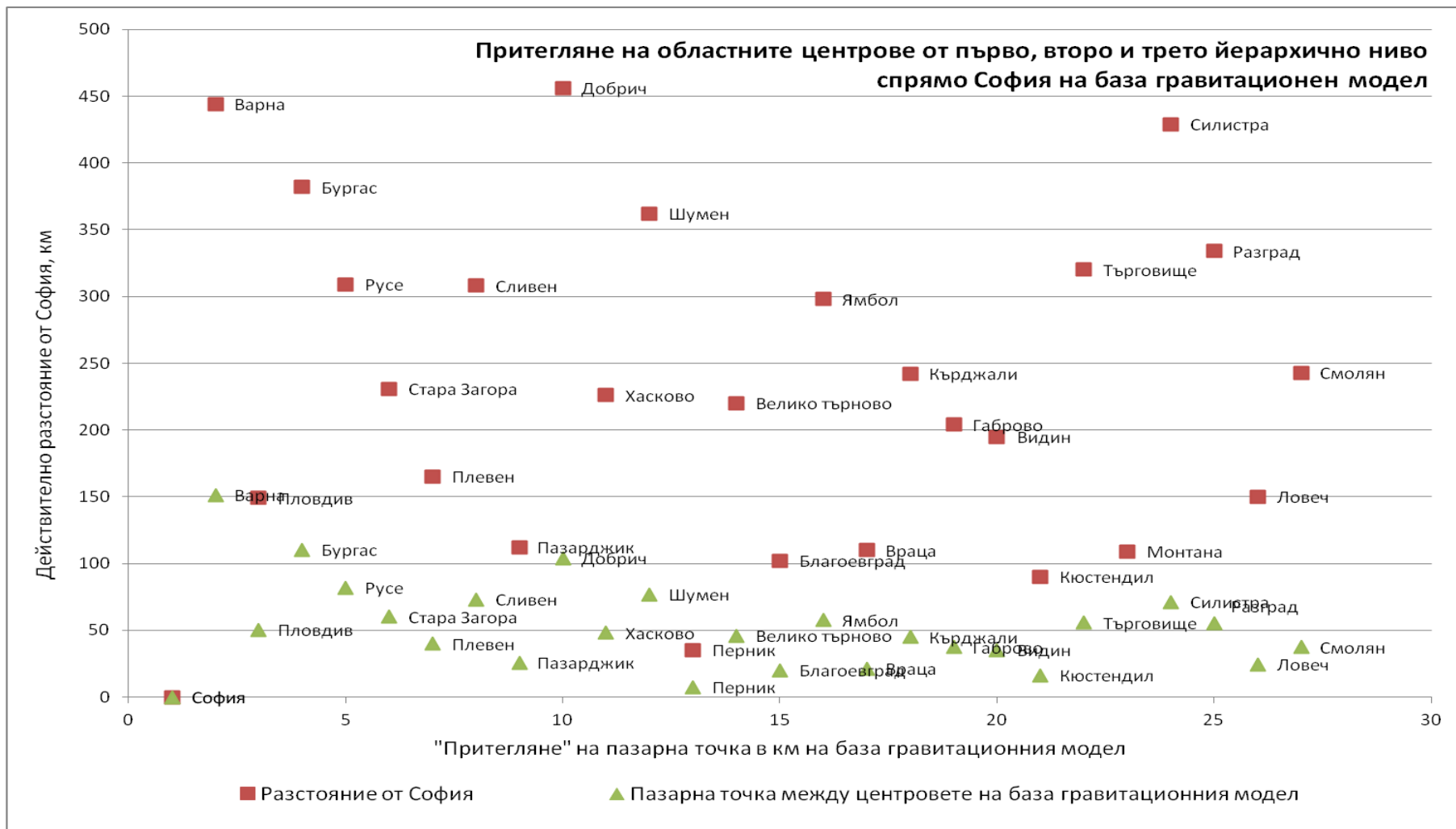

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 8. Притегляне на областните центрове от първо, второ и трето йерархично ниво спрямо София на база гравитационен модел

Европейски съюз

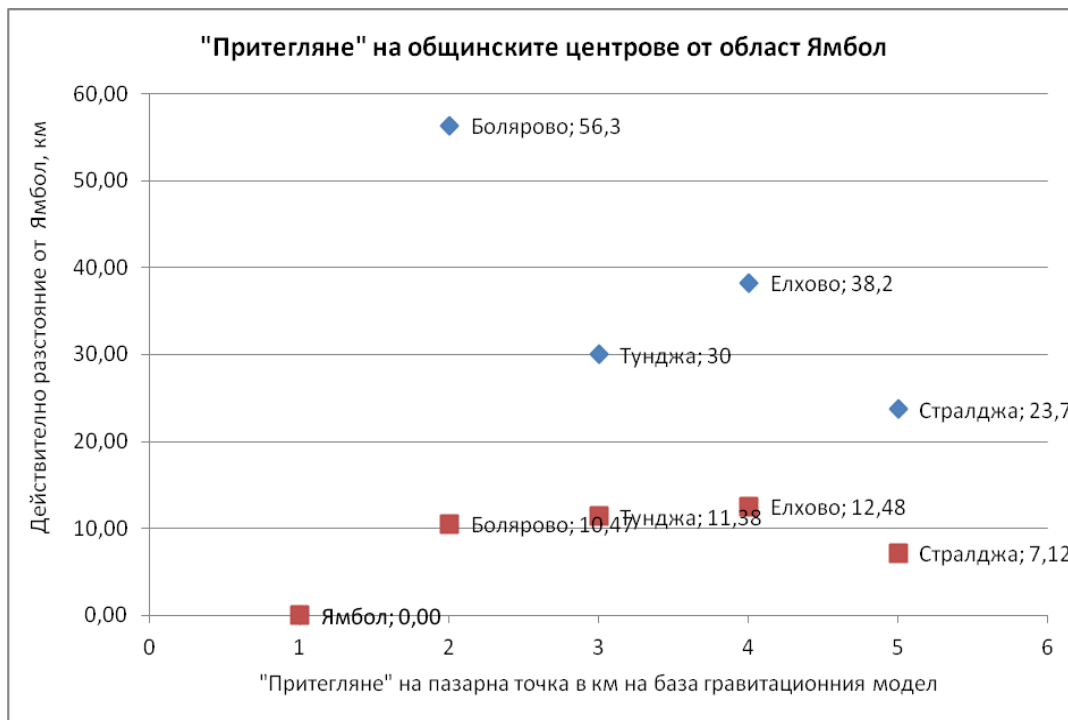

ОПАК. Експерти в действие

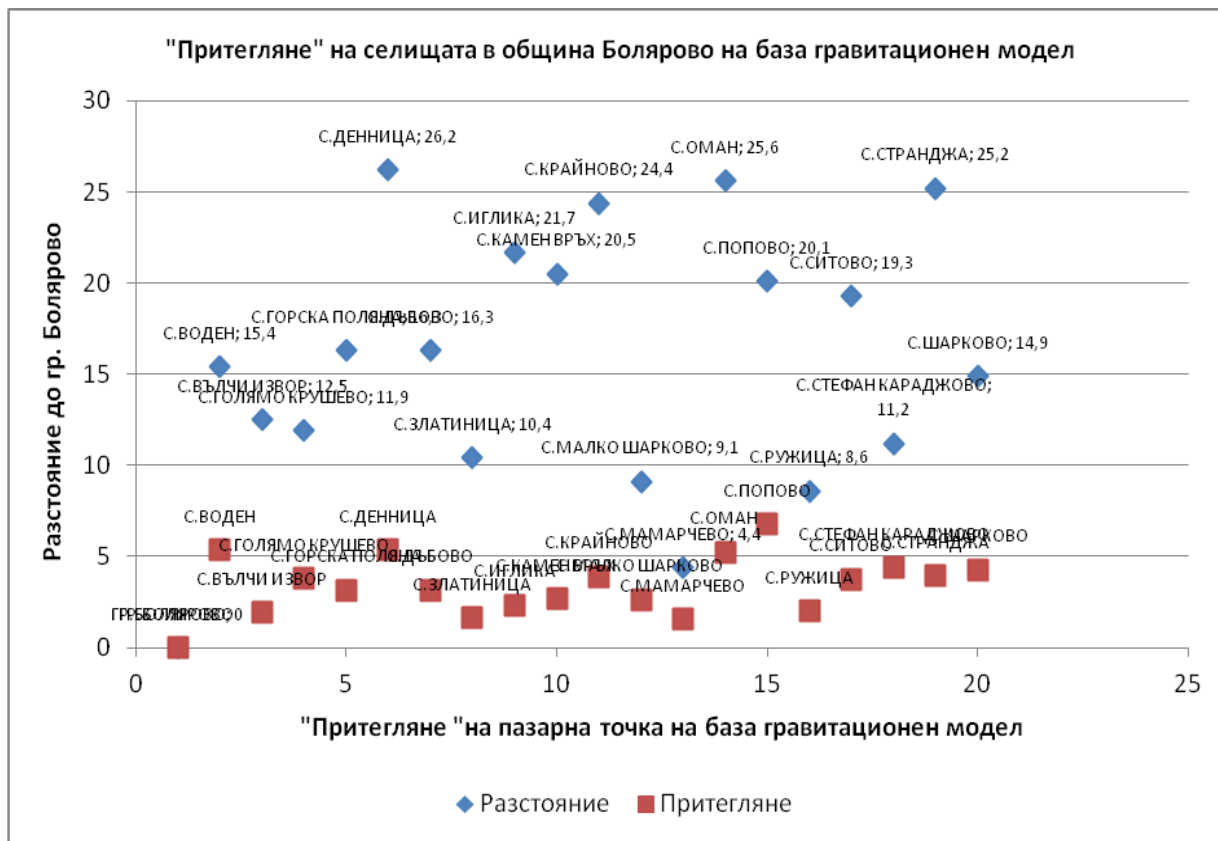

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 9. Притегляне на общинските центрове от област Ямбол на база гравитационен модел

Фигура 10. Притегляне на селищата в община Болярово на база гравитационен модел

Този документ е създаден в рамките на проект: „Ефективна координация и партньорство при разработване и провеждане на политики в Община Болярово“, финансиран по Договор за безвъзмездна финансова помощ № 13-13-43 от 29.10.2013 г., по Оперативна програма „Административен капацитет“ 2007 – 2013., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд.“

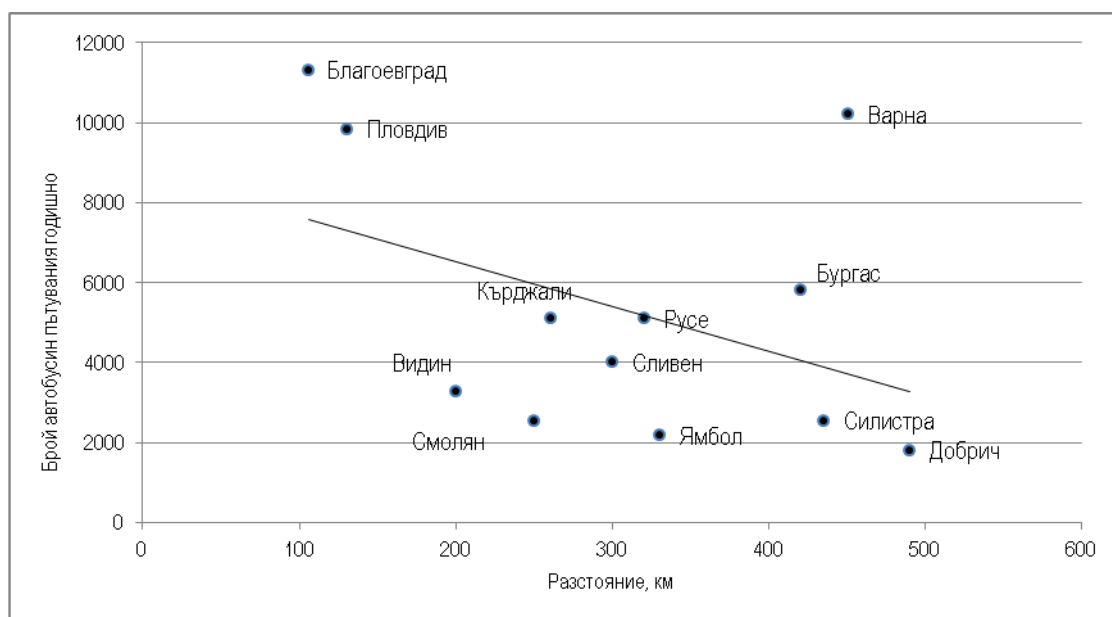
2.6 Зависимост между разстоянието и степен на взаимодействие между София и ЮИР

За да се разбере и програмира по-добре пространствената организация на икономическата система, трябва да се оцени нейната подреденост. Това може да реализира пространствените взаимодействия и по-специално дискутирания по-горе гравитационен модел. т.е. емпирично ще тестваме, как той се отнася с област Ямбол и община Болярово в условията на няколко примера.

Пътуванията в пространството са сложни феномени, които са под прякото и непряко действие на комплекс от фактори с променлив характер. Независимо от това можем да приемем като постулат твърдението, че интензивността на пътуванията и взаимодействията намаляват с нарастване на дистанцията, тоест колкото по-далеч е един обект, толкова по-рядко се посещава.

За да оценим функционирането на пространствената система ще използваме данни за броя автобуси, които тръгват от София за областни центрове. За среден брой пътници в един автобус е приета стойност 30 души.

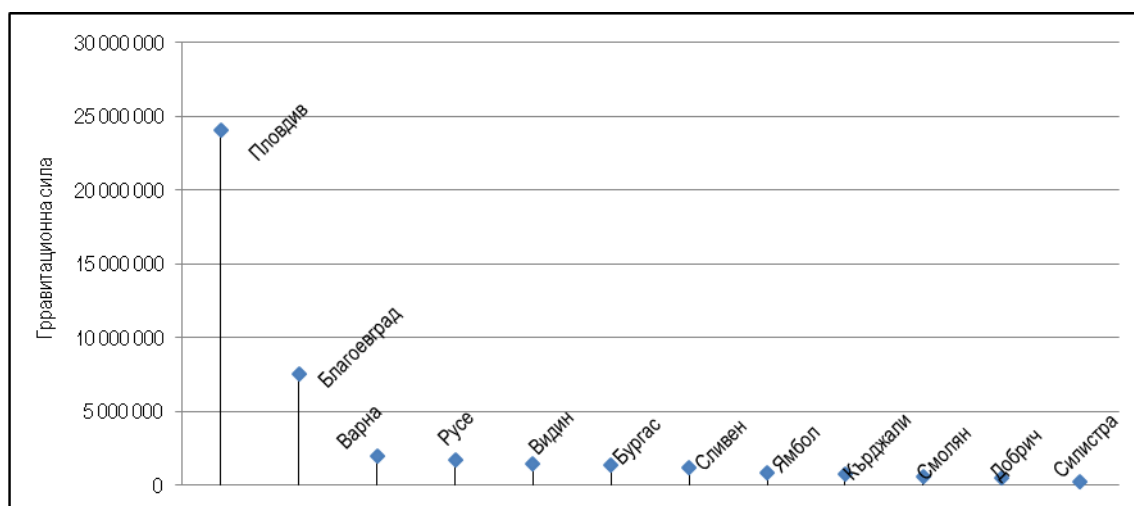
Фигура 11. Взаимовръзка между брой автобусни пътувания (заминаващи) и дистанция

Фигурата ясно илюстрира общата тенденция на намаляване на броя на пътуващите автобуси с нарастване на разстоянието. Съществуват интересни изключения. Първо, Варна значително задминава Бургас и независимо от голямата отдалеченост поддържа много висок интензитет на пътувания. Тя достига нивата на много по-близките градове до София – Пловдив и Благоевград. Именно Благоевград се ползва значително от географското и административното си положение на регионален център. Той е последният голям български град по течението на Струма, но е междинен от гледна точка на вътрешния транспорт за развития югозапад на България за туристически и стопански

пътувания. Условие, от което Ямбол не се ползва поради транзитния характер на направлението към Турция, и алтернативния маршрут по селищата по р. Марица. Второ, Сливен и Ямбол, които също не са крайни, а междинни вътрешни дестинации, са в близка зона с градове като Видин и Смолян, които са типични крайни вътрешни за страната дестинации. Двата града, бяха включени умишлено, тъй като всички автобуси за Бургас обслужват изключения от извадката Стара Загора, но не и Сливен и Ямбол. Последното условие гарантира на местните фирми достатъчен пазарен дял и нужното минимално прагово ниво, за да съществуват. Ако автобусите за Бургас обслужват Сливен и Ямбол, броят на местните фирми ще спадне рязко под натиска на конкуренцията, тъй като местният поток ще се разпредели равномерно измежду многото транзитни преминавания. Трето, фигурата показва ясна връзка с правилото при градовете Силистра и Добрич.

Фигура 12. Гравитационна сила на привличане спрямо град София с избрани областни центрове

От теоретична гледна точка фигурата разкрива няколко важни данни. На първо място, положението на град Благоевград преди гр. Варна е показателно за важната бъдеща роля на българския югозапад в развитието на страната. Наличието на Благоевград като първи център в региона е добра предпоставка. Трябва да се направят допълнителни изследвания за мястото на Кюстендил, който е встрани от „коридора на развитие“ по р. Струма. Второ, град Русе, въпреки голямата отдалеченост, се намира преди Бургас. Това още повече ще се усили в случай, че Северна България разполага с пътна инфраструктура, равностойна на тази на Южна, и ако моделът отчита времето за пътуване. Важен извод в подкрепа на тази теза идва от мястото в графиката на депресивния Видин, чието географско положение му отрежда тази предна позиция. Това е косвено доказателство за неусвоения потенциал в развитието на българските дунавски градове. Останалите

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

избрани градове в значителна степен съвпадат с теоретично очакваните резултати. Това означава, че бъдещите пазарни функции на българския Югоизток трябва да бъдат ориентирани освен към София, и българските дунавски градове, където да се реализира направлението „север-юг”.

3. ПРОСТРАНСТВЕНО РАЗВИТИЕ В ОБЩИНА БОЛЯРОВО

3.1 Опазване на открити зони и природни ресурси

3.1.1 Обща природно-географска характеристика:

3.1.2 Географско положение и геопространствени предимства

Община Болярово е разположена в югоизточна България, в южната част на Югоизточния район и югоизточната част на Ямболска област. Общината влиза в състава на 5-те общини на Ямболска област. На запад граничи с община Елхово, на север с община Стралджа, на изток с община Средец на Бургаска област. Южната граница на община Болярово съвпада с държавната граница на страната ни с Република Турция.

Община Болярово има площ от 668 кв.км, което съставлява 19.91 % от територията на Ямболска област, 4,56 % от територията на Югоизточен район, и 0,6 % от територията на България. Общината обединява 20 населени места, от които 1 град (Болярово) и 19 села.

Релефът е предимно хълмист с нарастване на надморската височина от север на юг. Територията обхваща части от Тунджанската хълмиста земя, южните хълмисти повърхнини на Бакаджиците, северните Странджански ридове и източните разклонения на Дервентските възвишения. Отводнява се от Тунджанските притоци Поповска река и Араплийска река, и частично от черноморския приток Средецка река. Централните сектори са заети от обработваеми земи, а върху хълмистите територии на юг и на север нараства присъствието на естествени широколистни гори и пасища.

Периферното географско положение на Общината обуславя изолацията на тази територия от активна стопанска и друга антропогенна дейност, подсилвана от граничният характер на южната ѝ част. В същото време принадлежността на Общината към Югоизточния район и наличието на контактни гранични зони – междуобластна и международна създават предпоставки за по-ефективно развитие на сътрудничеството, което следва да бъде подпомогнато от обоснована и ресурсно осигурена инфраструктурна и главно транспортна и стопанска политика. Допълнителните предимства на територията се свързват с обстоятелството, че изолацията от активна антропогенизация е способствало запазването на естествения характер на природните системи и на съвременният етап Общината разполага с богат природен капитал.

През територията на общината преминават важни транспортни артерии с национално и регионално значение – връзката Бургас - Средец - Болярово - Елхово с разклонения за Тополовград, Ямбол (и през Ямбол за градовете Сливен и Стара Загора). Пътят през с.Стефан Караджово за с.

Каменец и гр. Ямбол осигурява пряка връзка на Общината с автомагистрала “Тракия”. Очаква се той да окаже положително влияние върху развитието на селата, разположени в северната част – с. Камен връх и с. Деница. Южната граница с Турция е “затворена”, защото няма изграден граничен преход (пункт). В тази връзка е целесъобразно активизиране на сътрудничеството с община Елхово, на чиято територия функционира ГКПП Лесово-Хамзабейли.

3.1.3 Полезни изкопаеми

Геоложкото и палеогеографското развитие на територията на общината определят вида и териториалното разпределение на полезните изкопаеми. С промишлено значение са находищата на мрамор в Дервентските възвишения и находищата на варовик при с. Воден и с. Крайново. Без промишлено значение са запасите на медни руди при с. Иглика (с второстепенни компоненти олово и цинк) и на железни руди при с. Голямо Крушево.

Като цяло запасите на полезни изкопаеми са незначителни и няма да оказват съществено влияние върху социално-икономическото развитие на Общината в бъдеще.

3.1.4 Агроклиматични ресурси

Областта разполага със значителен агроклиматичен потенциал за развитие на всички подотрасли на растениевъдството – зърнени, технически, зеленчукови култури и трайни насаждения. Община Средец е определяна като територия с умерен риск от засушаване (www.meteo.bg). Според Агроклиматичното райониране на България (Хершкович, 1984) територията се отнася към три района, както следва от запад на изток: 1. Поречието на река Поповица (западно от меридиана на Болярово) – топъл и много засушлив район; 2. Основната част от територията на Общината – топъл и засушлив район; 3. Източната част на прехода към Странджанските ридове – топъл и слабо засушлив район; Условията благоприятстват отглеждането на средно топлолюбиви, средно късни култури, в т.ч. царевица, фасул, соя, слънчоглед, цвекло, тютюн.

3.1.5 Потенциал за използване на ВЕИ

Добрите показатели за продължителност на слънчевото греене дават основание да се твърди, че в района съществува потенциал за използването на слънчевата енергия в качеството ѝ на възобновим източник на енергия. Възможност съществува и по отношение на добива на култури (рапица, соя, слънчоглед и др.) за производство на биогорива.

3.1.6 Води и водни ресурси

Речната мрежа в пределите на община Болярово се отнася едновременно към Егейския водосборен басейн (посредством реките, оттичащи се на запад към Тунджа – Поповска и Арапийска) и Черноморския водосборен басейн (чрез високия водосбор на река Средецка). Гъстотата на речната мрежа във водосбора на река Средецка е 0,72 до 0,94 км/км², а на река Поповска – 0,23-0,66 км/км² (Христова, 2012).

Река Поповска има дължина от 71,6 км и обща площ на водосборния басейн – 532,9 км². Започва течението си от връх Бойчов баир (499 м) и формира обширна изворна област в Дервентските възвишения. Има обща посока на оттичане на север-северозапад, която едва след Попово променя на югозапад. Влива се в река Тунджа южно от Елхово. Отличава се с голям коефициент на извивливост (Христова, 2012). Заверена е след с. Воден в яз. "Малко Шарково". Средномногогодишното водно количество на р. Поповска (с. М. Шарково) е 0.840 м³/сек, като варира от 0.226 м³/сек при много суха година до 2.118 м³/сек през многоводна година.

Река Арапийска има дължина от 42,1 км и площ на водосбора 351,4 км². Започва течението си в близост до граничния връх Чакър баир (539 м) в Дервентските възвишения. Оттича се на северозапад. Образува разклонена речна мрежа. Ляв приток е на Тунджа.

Река Средецка има дължина от 69 км и обща площ на водосборния басейн от 985,3 км². Тя извира северозападно от връх Тетрабаир (369 м) в Бакаджиците с името Стара река. Отводнява североизточните хълмисти земи в Общината. Влива се в западната част на Мандренското езеро. Пълноводна е през месец февруари и маловодна през месеците август, септември и октомври.

Районът се характеризира с малка водоносност и резки колебания на оттока (предимно в стойностите на максималния отток). Средният годишен отток на реките в района е 180 мм с преобладаващо дъждовно подхранване (66%) (Йорданова, 2002). Средният многогодишен отток се променя от 180 мм/год в хълмистите земи на Бакаджиците и Дервентските възвишения до 60 мм/год на запад в посока на Тунджанската долина. Отточният коефициент е 37% от валежите. Сумарното изпарение от речните басейни е високо – над 550 мм/год. Реките са определяни като силно поройни със средна честота на речните прииждания от 6 до 8 пъти годишно. Средният максимален модул на оттока на речните прииждания в горното поречие на Поповска достига 200-250 л/сек/км² (География на България, 2002). Средното и долно поречие на река Поповска са определяни като рисков район, застрашен от наводнения (Гражданска защита, 2012).

Съгласно Хидрохимичната класификация на реките водите им се определят като хидрокарбонатно-калциево-сулфатни за притоците на Тунджа и хидрокарбонатно-калциево-хлорни за Черноморските притоци.

По отношение на пресните води районът се отличава с нисък потенциал на естественния отток – 0,5-1 л/сек/км². Установени са пукнатинни и грунтови, а в южната част – карстови води. Естествените ресурси на грунтовите води в неоген-кватернерните наслаги на р. Поповска са незначителни. Проявления на карстови води има в няколко възходящи извора, сред които южно от Воден - 25 l/s и Голямо Шарково – 55 l/s . При с. Ст. Караджово са разположени два минерални извора (изв. «Ичме» и изв. «Крастав кладенец»). Изворите са с малка минерализация и температура около 20.3° С.

Община Болярово се водоснабдява от карстовите и пукнатинните води в Крайново-Дервентския басейн. Усвоените води са 42.2 l/s или 36,5% от възможните.

3.1.7 Почвени ресурси

Климатични особености на континентално-средиземноморския климат, разнообразната геоложка основа и характерът на естествената растителност са способствали за образуването на разнообразна почвена покривка. Според почвено-географското райониране на България (Нинов, 1997) северната част от територията на Общината попада в Среднотракийско-тунджанската провинция, а южната ѝ част – в Странджанската провинция на Балканско-Средиземноморската почвена подобласт. Основните почвени типове са канелени (*Luvisols*) и чернозем – смолници (*Vertisols*).

Канелените (лесивирани) почви се отличават с добре изразен и мощно развит ясно диференциран профил, висок сорбционен капацитет на ила и наситеност с бази (по-висока от 50%). При отсъствие на ерозия те са напълно развити, дълбоки почви с профил от 90 – 100 до 150 – 200 см. Повърхностният хоризонт А обаче е слабо мощен - от 18 до 25 см при по-тежките почви и до 35 см при по-песъчливите почви. Механичният състав е разнообразен. На територията на Общината са представени следните подтипове: канеленовидни (*chromic, LVx*); смолничивидни (*vertic, LVv*), светли (*albic, LVa*) и др. Пригодни са за отглеждането на пшеница, царевица, слънчоглед, цвекло, ориенталски тютюн, едрolistен тютюн, пасища, ливади, сливи, праскови ябълки, круши, череши, лозя.

Смолниците (*Verisols*) са слабо кисели до алкални с много висок сорбционен капацитет и наситеност с бази. Съдържат от 3 до 5% хумус. Характерна тяхна черта е сезонното изсушаване на почвения профил и напукване. Разпространени са подтипозите – излужени (*eutric, Vre*), карбонатни

(*calcis*, *VRk*), ливадни смолници (*gley*, *VRg*). Подходящи са за отглеждането на пшеница, царевица, слънчоглед, цвекло, соя, лен, едрolistен тютюн, люцерна, овощия.

Азонално представени са наносните почви (*Fluvisols*). Делувиално-ливадни, мощни, тежко пясъкливо-глинести (добри за пшеница, череши, сливи, праскови, лозя) се срещат в хълмистите подножия на Дервентските възвишения. В речните долини са се образували алувиално-ливадни почви (пригодни за зеленчуци, обобщия, зърнени култури). Върху карбонатна скална основа са се формирали рендзини (*Leptosols*). Те са предимно ерозирали, силно каменливи и неподходящи за земеделие.

3.1.8 Елементи на националната екологична мрежа - Защитени природни територии и защитени зони по НАТУРА 2000

По данни на МОСВ в обхвата на община Болярово няма обявени защитени територии съгласно ЗЗТ (ДВ, №133/1998), но тя включва защитени зони по Натура 2000:

- 33 Дервентски възвишения – BG0002026 за защита на птиците (в т.ч. царски орел, малък воден бик, белоопашат мишелов, чучулига и др);
- 33 Дервентски възвишения 1 - BG0000218 за защита на полуестествени сухи тревни и храстови съобщества върху варовик (*Festuco-Brometalia*), източни гори от космат дъб, неблагоприятностроени пещери и др.;
- 33 Дервентски възвишения 2 - BG0000219 за защита на местообитанията на алувиални гори от елша и ясен, на сухи тревни и храстови съобщества, на дъбово-габъррови гори и др;
- 33 Западна Странджа - BG0002066 за защита на птиците (сред които щъркели, розов пеликан, вечерна ветрушка, пчелояд, керкенец, малък креслив орел, орел-змияр);
- 33 Средецка река - BG0000198 за защита на източни гори от космат дъб и балканско-панонски благуново-церови гори;
- 33 язовир Малко Шарково - BG0002027 за защита на птиците (в т.ч. царски орел, белоопашат мишелов, голяма бяла чапла, нощна чапла, поен лебед и др);

3.2 Анализ на екологично състояние на територията на общината

3.2.1 Съвременни и унаследени проблеми от екологичен характер. Източници на замърсяване

На територията на Община Болярово няма условия от възникването на сериозни и трайни проблеми от екологичен характер. Това се дължи предимно на ограничения брой промишлени предприятия. Независимо от това е възможна проявата на краткотрайни неблагоприятни условия на средата, породени от:

- замърсяване на атмосферния въздух от транспорта, нерегламентираните сметища и инцидентно възникващите пожари;
- замърсяване на водите от селското стопанство, комунално-битовия сектор, нерегламентираните сметища, хранително-вкусовата промишленост;
- замърсяване и нарушаване на почвите от селското стопанство, отпадни води от комунално-битовия сектор, сметищата, строителните дейности и др;

Като фактори, пораждащи потенциални проблеми с геоекологичен характер, могат да бъдат посочени нерегламентираната сеч, неконтролираното събиране на ядливи гъби и билки, прекомерното пашуване, браконьерството.

Сред другите потенциалните източници на замърсяване са предприятията от млекопреработвателната и месопреработвателната промишленост в гр. Болярово и с. Мамарчево и дейностите, свързани с традиционното за района животновъдство – овцевъдство, говедовъдство, козевъдство, в т.ч. в землищата на гард Болярово и селата Ситово, Малко Шарково, Воден, Стефан Караджово, Дъбово, Попово.

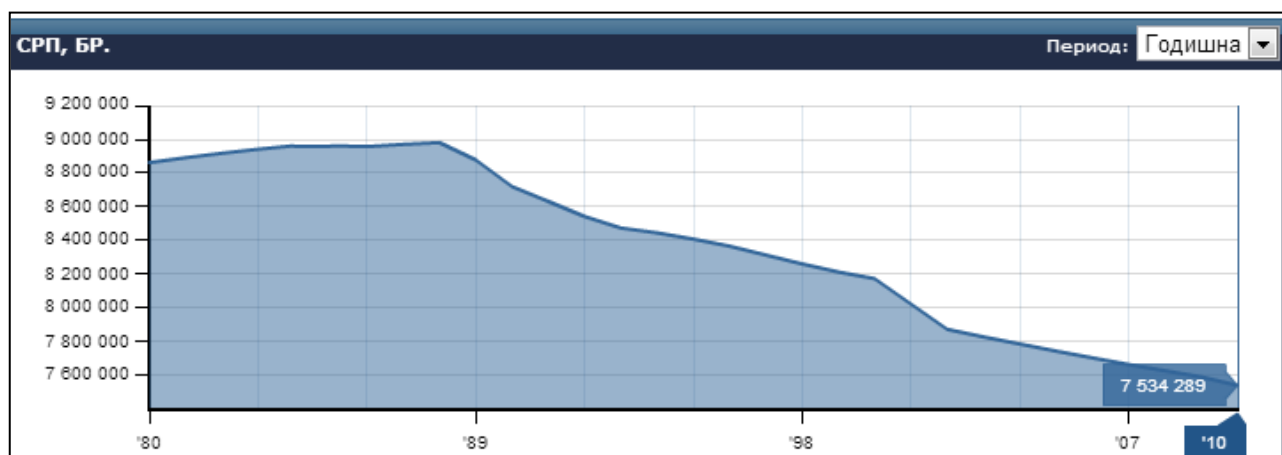
Преустановена е практиката на горене на стърнища, което води до унищожаване на хумусния слой и увеличаване риска за възникване на пожари. Пожарите въздействат отрицателно върху качеството на атмосферния въздух, биоразнообразието в региона, почвообразователните процеси, регулирането на водните запаси, задълбочават ерозията и др. В тази насока се осъществява активна превенция.

Общината изпълнява актуална Програма за управлението на околната среда за периода 2014-2020.

3.3 Пространствена структура и функционално-пазарна йерархия на мрежата от населени места в общината

За да се установят пространствените условия за развитие в община Болярово е необходимо, на кратко да се анализират пространствените закономерности в Югоизточния район и по-конкретно в област Ямбол. Трябва да се отбележи, че понятието Югоизточен район има единствено и само статистическа значимост при управлението на пространственото регионално развитие. За първи път Югоизточния район бе въведен като част от системата за статистически наблюдения NUTS, чрез закона за регионално развитие 1999. След това закона за регионалното развитие претърпя две пълни изменения и допълнения, като за определен период от време бе ползвано понятието планов район. Днес Югоизточния район по смисъла на Закона за регионално развитие носи наименованието Район от ниво 2 /NUTS II/. Поради крайно тежките демографски процеси, протичащи в страната, само за няколко години необходимия минимален брой жители /700 хил.д./ за един NUTS II не бе наличен в Югоизточния и Северозападния райони от ниво 2. Така първоначалния териториален обхват от областите Бургас, Сливен и Ямбол претърпя промяна, като към него бе добавена област Стара Загора. Днес Югоизточния район обхваща, не три, а четири административни области.

Фигура 13. Динамика в броя на населението на България за периода 1980-2010г.

Източник: www.stat.bg

Това обстоятелство нанася сериозни изменения в пространствената структура на района, по няколко основни причини. На първо място, област Стара Загора притежава значителен социално-демографски и икономически потенциал. Нейното население е към 31.12.2011г. е 362 092 д., което е повече от областите Сливен /211 005д./ и Ямбол /147 906 д./ взети заедно /358 911 д./. Освен това на

територията на област Стара Загора се намират Маришките басейни на лигнитни въглища, както и свързаният с тях комплект от Топлоелектрически централи, част от националната енергийна сигурност.

Това силно повишава ролята на района, но създава условия за подценяване на ролята на два от традиционните центрове – Сливен и Ямбол. Географката близост на двата града /29 км/ е сериозна причина, да считаме, тяхно общо пространствено развитие за по-важно в бъдещето отколкото до този момент. Първо, двата града заедно имат пазарен потенциал сравним с този на Стара Загора. Второ, налице е тенденция към формиране на коридор на развитието в посока „изток-запад” респективно „Бургас-Стара Загора”. Трябва да се отбележи, че този факт се подкрепя от вече съществуващата автомагистрала „Тракия”. Освен това, този пространствен коридор е традиционния за страната, ориентиран „изток на запад”, във връзка с охранителните функции на южните ни граници до края на 1989г., както и след това. Поради тази причина традиционно съществува трасето София-Карлово-Казанлък-Сливен-Карнобат-Бургас /подбалканско трасе/. По-късно през 80-те години на ХХв. с изграждането на магистрала „Тракия”, основният транспортен коридор се измества на Юг и пътуванията от Бургас, Сливен и Ямбол за София се насочват през Пловдив. Фактор, който причини социално-икономическото западане на градовете по подбалканското трасе, тъй като не бе осигурена вторична пространствено-икономическа алтернатива. В подобна ситуация се намира и територията на община Болярово, която страда от сянката на политическата граница. Така у нас се появяват периферни общини в социално-икономически план, както близо до границите, така и във вътрешността.

„Традиционното” направление „изток-запад” на големите градове и пътната инфраструктура е причината гр. Ямбол да е последното голямо населено място на картата на България в южна посока. След него съществуват множество селища, но които са малки с по-ограничено развитие, измежду които е гр. Болярово. Днес тази недоразвитост в посока „север-юг” се очертава като част от пространствен проблем. Към днешна дата е реализиран във висока степен ефект на „агломерационна сянка”, който в годините на прехода се изостри и превърна Бургас в център от второ йерархично ниво в НКПР, а Сливен и Ямбол от трето, без прогноза за качването им във второ⁴. Първата фаза на решаването на този въпрос е формирането на пространствена ос „север-юг” и коридор на развитието между Сливен и Ямбол в рамките на Югоизточния район. Това силно се подкрепя от действията за реализирането на проект за индустриална зона в местността „Кабиле” в непосредствена близост до трасето на Магистрала „Тракия” и първокласния път свързващ Ямбол и Сливен. Така двете области имат шанса да създадат зона за развитие, ползваща се от пазарните потенциали на двата града, транспортните

⁴ Прогноза на НКПР 2013-2025г. стр. 32

преимущества на магистрала „Тракия” и транспортните инфраструктури – летище и пристанище Бургас, което ще реализира условия за районен пространствен растеж.

Йерархичната структура на градовете, движението на потребителите към централните места изисква допълнителни изчисления и наблюдения на ниво район, област и община. Те се основават на допълнителни фактори, тъй като по-горните анализи се базират само на разстояние и брой население.

За целите на анализа се допускат три условия, които ще гарантират интерпретацията на получените резултати:

1. Градските центрове са организирани йерархично. Всяко ниво от йерархията се характеризира със:
  - а. специфична функционална структура;
  - б. специфична дистанция на взаимодействие с относително равномерно разпределените центрове от същото йерархично ниво.

Емпиричните изследвания, които се отнасят до йерархичната организация на градовете, представляват значителна част от разбирането за пространствената роля на градовете. Поради това повечето изследвания на градовете засягат задължително функцията централно място на урбанизираните центрове от всички рангове. Нещо повече, поради преходите от една технологична система в друга, пространствената организация на отделните икономически сектори има второстепенна роля.

У нас като традиция на пространствената организация на икономическите сектори е придадена по-висша роля. Това е ефект от миналото, при който системата от централни места се е граждала на база локализацията на икономическите дейности. Тоест, градовете имат функции само ако им бъдат придадени „локализиранни” икономически дейности в системата на централизирана планова икономика. Към днешна дата това е много трудно реализуемо, тъй като инвеститорът сам трябва да реши къде да инвестира капиталите си. Друга традиционна черта е, че ролята на селищната мрежа като основен пазарен двигател на пространствената организация на икономиката е силно подценена. „Йерархичният център” е преди всичко пазар със зоната, която обслужва, и после източник на работна сила, място за локализация на икономически дейности и др. Например, при създаването на стратегическите документи у нас, включително в най-висшите стратегии, селищата се разглеждат и описват в края на анализа. По този начин те се смятат за „продукт” на всички разгледани преди това фактори – природни, демографски, икономически, екологични и други. По този начин, ролята на селищата/центровете се подчинява на по-елементарни цели. В най-добрия случай те са полезни за административно-управленски и устройствени функции, като служат и за основа при изпълнение на статистически задачи. Един от важните изводи е, че йерархията на централните места е характеристика, специфична черта преди всичко за икономически развитите страни по света.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Основната идея за съществуващите йерархични отношения в Югозападния район и област Ямбол могат да бъдат визуализирани на следващата фигура. Очевидно е, че йерархичните нива не винаги са напълно правопрпорционални и сравними между отделните райони, но въпреки това се подчиняват на общи принципи.

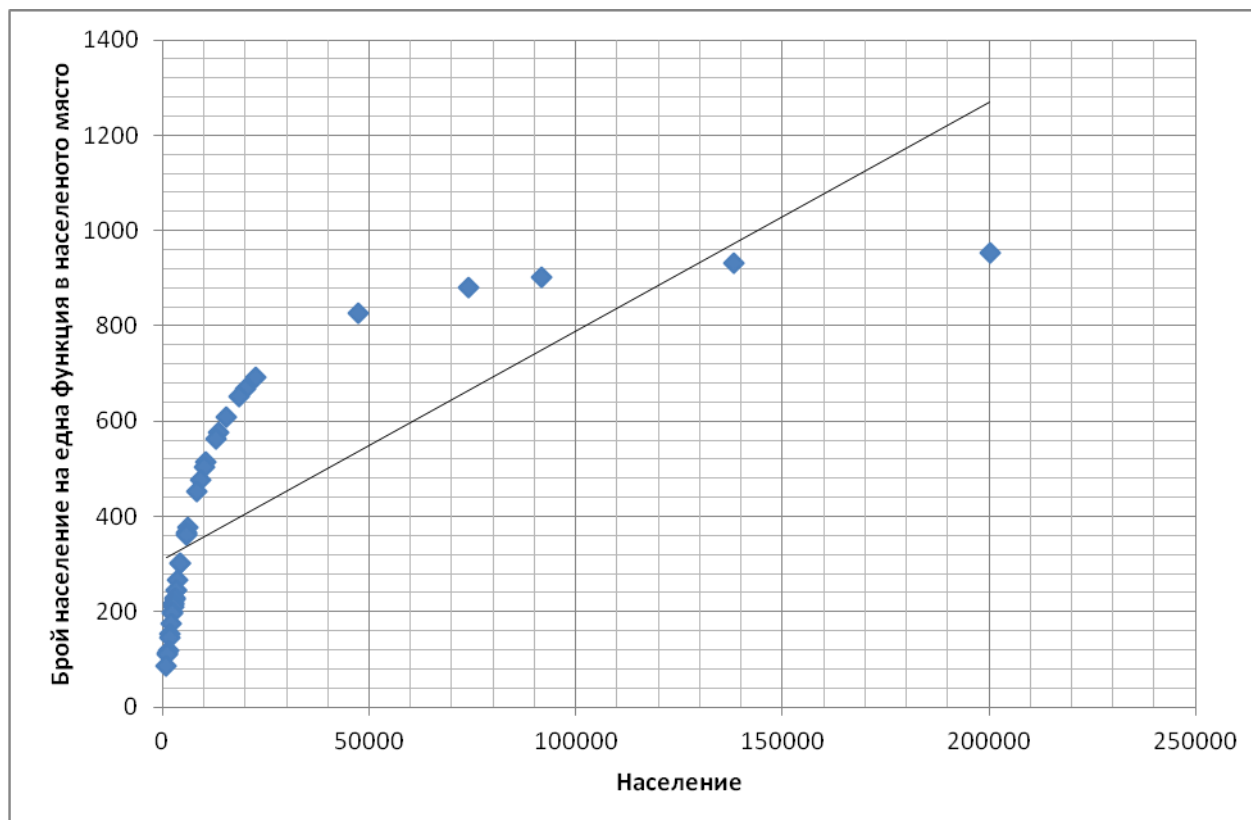
Таблица 2. Йерархична структура на градовете в ЮИР на база пазарни функции /мин. функции 10/

Град	Население 2011	Функции	Нас./Функ.	Ранг
гр. Бургас	200271	210	952	1
гр. Стара Загора	138272	148	933	1
гр. Сливен	91620	102	902	2
гр. Ямбол	74132	84	881	2
гр. Казанлък	47325	57	826	4
гр. Нова Загора	22507	33	692	6
гр. Айтос	20016	30	667	7
гр. Карнобат	18621	29	651	7
гр. Чирпан	15532	26	608	8
гр. Поморие	13579	24	576	9
гр. Раднево	12854	23	562	9
гр. Елхово	10552	21	513	10
гр. Несебър	10143	20	504	10
гр. Средец	9065	19	475	11
гр. Гълъбово	8242	18	452	12
гр. Царево	6071	16	378	13
гр. Котел	5798	16	367	13
гр. Стралджа	5702	16	363	13
гр. Твърдица	5667	16	362	13
гр. Камено	4336	14	302	15
гр. Созопол	4317	14	302	15
гр. Шивачево	3648	14	267	15
гр. Мъглиж	3269	13	246	16
гр. Сунгурларе	3226	13	244	16
гр. Приморско	2965	13	229	16
гр. Каблешково	2926	13	226	16
гр. Гурково	2772	13	217	16
гр. Павел баня	2767	13	217	16
гр. Николаево	2658	13	210	17
гр. Ахелой	2469	12	198	17
гр. Малко Търново	2447	12	197	17
гр. Обзор	2117	12	175	17
гр. Кермен	1801	12	153	18
гр. Българово	1695	12	145	18
гр. Шипка	1336	11	118	19
гр. Ахтопол	1288	11	114	19

гр. Болярово	1231	11	110	19
гр. Китен	958	11	87	19

Фигура 14. Взаимовръзка между броя на населението и броя хора необходими за съществуването на една функция в ЮИР /функционално-пазарна йерархия/

Населените места тип град от Югоизточния район участват при формирането на функционално-пазарната йерархия. Фигурата започва с 1 (най-ниско ниво) към повишение нагоре. Нивото на йерархия, която може да бъде идентифицирана в района варира. По смисъла на НКПР има само 5 йерархични нива, но те имат планово-административна функция.

Данните от таблицата и фигурата ясно показват, че в рамките на територията на ЮИР от ниво 2 са оформени два града от първи ранг /функционално-пазарна йерархия/ Бургас и Стара Загора, два града от втори ранг Сливен и Ямбол, един град от четвърти ранг Казанлък и един град от 6 ранг Нова Загора. Всички останали градове са от 7 ранг нагоре, като реално липсват градове от ранг 3 и ранг 5. Броят на функционално-пазарните йерархични нива е 19, като този ранг имат градовете Шипка, Ахтопол, Болярово, Китен. Това е ясно доказателство, че на територията на района е налице ясно изразена поляризация от четирите основни центъра Бургас, Стара Загора, Сливен и Ямбол, които хвърлят „агломерационна сянка“ върху всички останали населени места и общини. По този начин, всички важни управленски, административни и икономически дейности, ще се локализируют в тези

четири пазарно-йерархични центрове. Следователно можем да разглеждаме пространственото развитие на ЮИР от ниво 2, като два основни вектора, първият е развитието на тези четири центъра, вторият е пространственото развитие на всички останали.

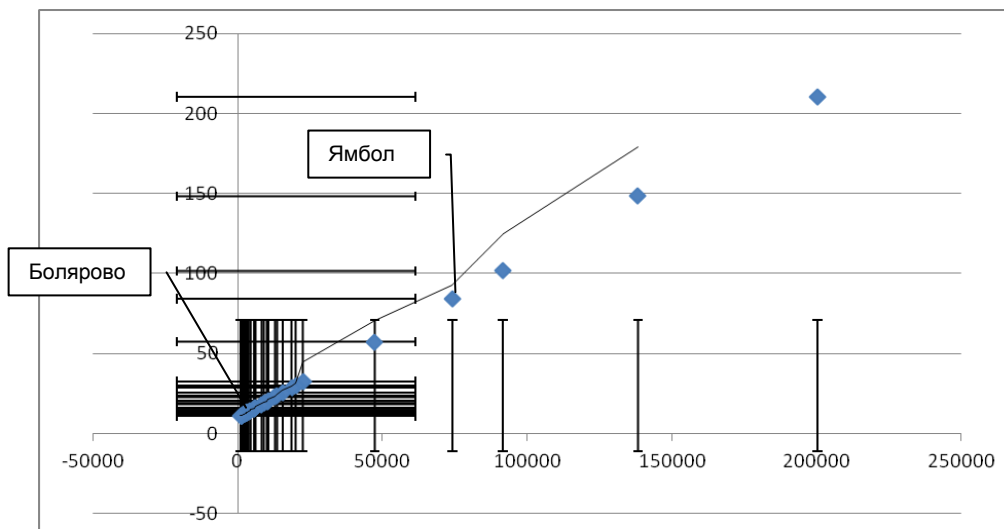
При изследването на степента на йерархия и броят централни/пазарни функции, изпълнявани в малки и много малки селища са налице множество допълнителни фактори. При тези анализи най-големите населени места трябва да бъдат целенасочено изключени, за да се премахне „ефектът на смущенията“. Това е особено валидно при работа с населените места и тяхната пространствена функционално-пазарна йерархия в община Болярово, чиито населени места са предимно малки и много малки. С други думи е необходимо да се определи каква е конкретната, частна форма на функционално-пазарна йерархична организация. Само когато тази форма бъде установена, могат да бъдат създавани конкретни модели за нейното програмиране и управление.

Най-общо за случая с ЮИР се установява, че организацията на функционално-пазарната йерархията, пряко кореспондира с йерархичната структура при $k=4$ /транспортен принцип/ и реално се наблюдава в пространството. Причината за това е ясно изразената транзитност на ЮИР по отношение на икономически дейности, като само първите четири града /Бургас, Стара Загора, Сливен и Ямбол/ на този етап играят ролята на крайна дестинация за достатъчно значими обеми от пътници и товари, като основен лидер сред тях е град Бургас. Всички останали общини и техните центрове са вторични и третични получатели на пътници и товари, след тяхното преразпределяне в основните центрове. Именно поради това, територията на ЮИР е транзитна и устройствено отговаря на $k=4$ /транспортен принцип/ при който, транспортната инфраструктура се изгражда така, че да свързва населените места от различните функционално-пазарно йерархични нива по най-къс път, за да осигури минимални транспортни разходи за логистика. По този начин държавната транспортна политика способства за оформянето на района като транзитен.

Допълнителен фактор за идентификацията на функционално-пазарната йерархия на централните места в ЮИР е разкриването на взаимовръзката между променливите величини, брой централни функции и броя на функционалните единици, от една страна, и броят на населението на отделните централни места, от друга.

Идеализирано разпределение за ЮИР е показано на следващата фигура на база допусканията от таблицата. Фигурата визуализира броя на функционалните единици /функциите/ спрямо населението за 38 населени места в ЮИР.

Фигура 15. Взаимовръзка между броя на функционалните единици и броя население на градските центрове в ЮИР

Видно е, че не съществува перфектна взаимосвързаност между двете величини, но връзката е много сходна. С нарастването на броя на населението нараства и броят на функционалните единици, т.е. връзката е правопрпорционална.

За да се докаже близостта между двете променливи ще се приложи коефициент на корелация (R). Перфектна правопрпорционална корелация би дала стойност от (+1.00), обратнопрпорционална на (-1.00), а липсата на връзка – стойност, близка до нула. В нашия случай стойност от 0,8867 е свидетелство за една добре установена положителна зависимост.

Диagonalната регресионна линия показва теоретичното най-добро линейно разпределение между двете зависими величини. При тази ситуация, в случай че взаимосвързката е линейна /в случая на ЮИР е такава/, бихме могли да предвидим за всеки определен брой население, колко функционални единици би имало, следвайки гореописания подход. В конкретния случай и приложена именно тази теоретична рамка.

Например отбелязаният на фигурата гр. Ямбол има население от 74 132 души и би трябвало да има над 100 функционални единици, всъщност той съдържа 84. Едно от обясненията е географска близост с център от сходен или по-висок ранг, какъвто е Сливен или Стара Загора, който създава „локационна сянка“. Това обяснение е крайно недостатъчно, но е показателно, че центъра на област Ямбол съдържа неусвоен потенциал.

В анализа, извършен до момента трябва да отбележим, че йерархията е възниквала и установена на база дейности на третичния икономически сектор /сектор услуги/. Той обхваща най-значителната част от заетостта в градовете и продължава да нараства, но с по-ниски темпове. Второ,

най-големите градове в ЮИР са мултифункционални градове в рамките на България – център на район, областни центрове, общински центрове. Те са специализирани в определени дейности повече от други. Например, Бургас основен център на въздушния и морския транспорт за района, като той притежава тази специализация и в национален план.

Това внася неравномерност в йерархичната организация. Преди осмислянето на ролята на третичния сектор се е считало, че всички преработвателни индустрии, които са пряко пазарно ориентирани към крайния потребител, съвпадат много точно с йерархичните организации. Впоследствие третичният сектор и неговите подразделения много по-пълноценно изпълват смисъла на локализационните характеристики на йерархичната структура. Именно поради това се прави ясно разграничение между повсеместни и специализирани дейности. Повсеместните индустрии, включват строителство, производство на храни, напитки, ресторантьорство и др. са бизнеси, разположен във всеки град от ЮИР. Обратно, съществуват бизнеси като нефтохимия, фармация, висше образование, производство на текстил, които не показват никаква връзка и взаимодействие с разпределението на градските центрове и техния брой население. Те са по-скоро резултат от традиции от миналото и конкретни целенасочени инвестиции.

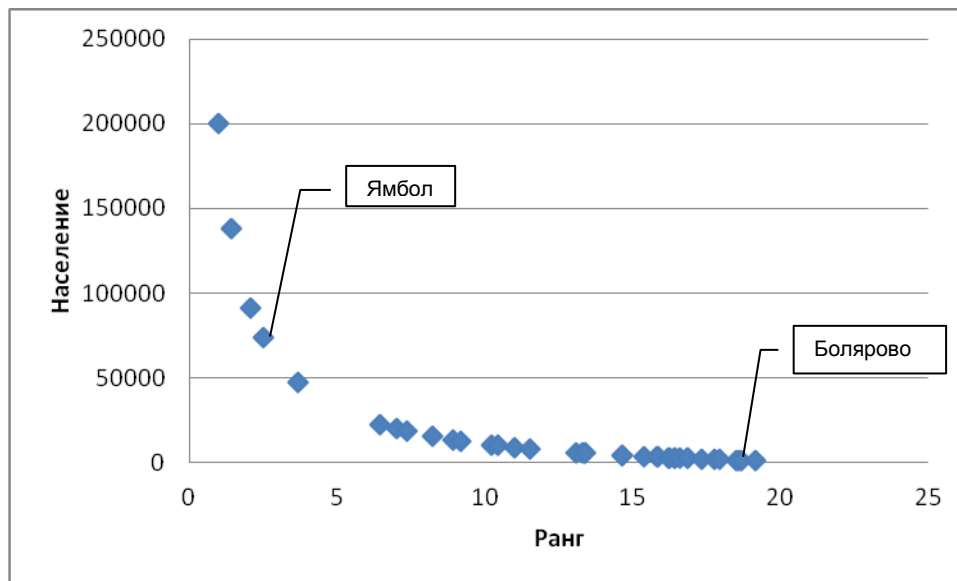
Поради това можем да разгледаме концепцията за функционално-пазарната йерархия на градовете като валидна за локализацията на повечето дейности от третичния сектор, както и за определени дейности от преработвателния сектор. Причината са други фактори, които действат дезинтегративно на йерархията на градовете, свързани с локализацията на преработвателната промишленост. Именно преработвателната промишленост и концепцията на ЕС за „реиндустриализация на Европа“ от нов тип, съдържа сериозен потенциал за развитието на ЮИР.

Връзката на между градските центрове от ЮИР, изразена чрез техния брой население, се доказва и от друга емпирична зависимост. Тя се изразява в следното допускане – ако ранжираме градските центрове в намаляващ ред съобразно броя на тяхното население, то се установява, че размерът на центъра е обратно-пропорционален на неговия ранг в реда. Извеждането на тази зависимостта „ранг-размер“ придава статистическа значимост на анализа. Символично то се изразява така, като има лесно разбираемо значение: броят на населението на всеки град от ранг r е равен на броя на населението на най-големия град (първи ранг), разделено на ранга на града, който определяме (q е допълнителна величина, която обикновено има стойност от 1):

$$P_r = \frac{P_1}{r^q}$$

Когато уравнението се представи на логаритмична скала, това взаимоотношение се проявява като права, постепенно намаляваща линия с наклон *минус 1*.

Фигура 16. Крива на разпределението на населени места по правилото „ранг-размер“ в ЮИР от ниво 2

Както е видно, разпределението „ранг-размер“ е непропорционално.

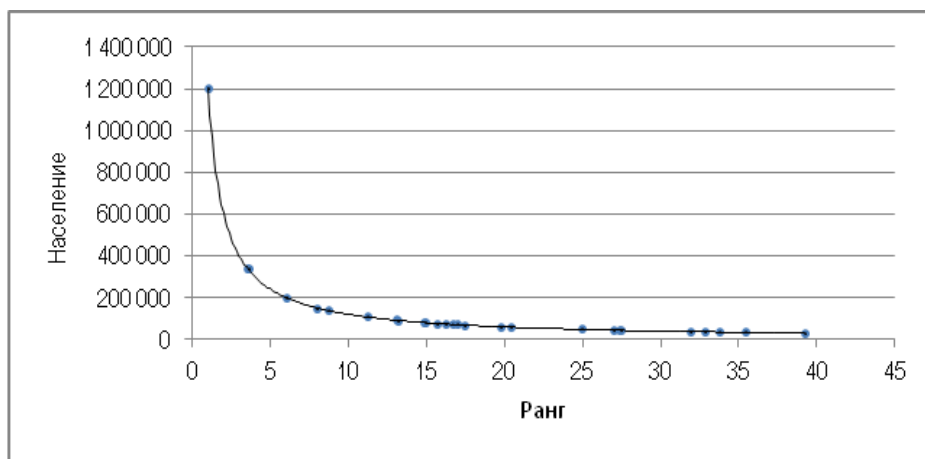
Близо до правата линия в ЕС е разпределението на градовете в Германия. Страната е федеративна, което е мощен стимул за изграждане на опорни значими икономически центрове във всяка провинция. Това разпределя икономическата сила и дейности по-балансирано в пространството спрямо другите унитарни държави в света, където столицата заедно с няколко други града често концентрира всички значими икономически дейности с високо прагово ниво и висок ранг, а следователно, с най-голяма добавена стойност.

Типичен пример в това отношение е нашата страна, като можем да я определим като заемаща междинно положение, тъй като всяка от областите в България разполага с основен център с изключение на София област. Изводът е, че влияят допълнителни фактори като степен на икономическо развитие, продължителност на урбанизационния процес, политически процеси и промени и др. Например, водещият в района град Бургас няма древно минало за разлика от останалите три града, сред които най-древен е Ямбол, който към момента заема четвърто място. Налице е друга тенденция, колкото по-сложен става социално-икономическият живот на страната, толкова по-близко ще протича развитието на градовете, основано на правилото „ранг-размер“, като системата на градовете ще гарантира пространствената „стабилност на държавата“.

Ако приемем, че растежът на градовете представлява относително константна част от растежа на цялата система от градове и страната това означава, че значението и рангът на един град не остават непроменящи се във времето. Например, България за период от 20 години изпита значително намаляване на броя на населението спрямо мащаба на страната, което засегна почти всички областни

центрове в държавата. По този начин те загубиха позиции в смисъла на правилото „ранг-размер“. Така България има и типичното първично /примитивно/ разпределение на градовете на база правилото.

Фигура 17. Разпределение на 27-те областни града в България по правилото „ранг-размер“

От фигурата е видно изключителното място на София в системата на областните градове. Следващите два града – Пловдив и Варна, са далеч след столицата, всички останали 24 областни града са под 200 000 души, а град Ямбол заема 13 място.

Много важен е въпроса за връзката между разпределението на градовете по правилото „ранг-размер“ и функционално-пазарната йерархия на градовете анализирани до този момент. Двете величини „ранг-размер“ и функционално-пазарната йерархия са близки по степен на значимост за градовете, но не са равнозначни. Функциите от типа централни места са само част от общия функционален микс на градовете. Обратно, правилото „ранг-размер“ се базира на една значително по-обща за всички градове величина – брой население. Докато йерархията на централните места като подход за анализ е приложима в рамките на малки райони, провинции и други, географски обособени територии, правилото „ранг-размер“ е по-точно при прилагането му за територията на цялата страна или големи нейни части. Това означава, че по-едромасщабните изследвания на малки територии ще разкрият предимно йерархията на централните места в нея, а не на малките населени места каквато е целта. Това стои като проблем и НКПР 2013-2025, където са анализирани и засегнати само големите центрове.

За да се преодолее тази недостатъчност, ще допуснем, че всички центрове от едно функционално-пазарно йерархично ниво да имат един и същ среден идеализиран размер. Така например в ЮИР Болярово, Ахтопол, Шипка и Китен имат ранг 19. В ямболска област, всички други населени места общински центрове имат по-висок ранг от Болярово. Поради редица фактори, градовете със сходен статус (например центрове от един и същ ранг) ще имат определен диапазон на

броя на население. Като резултат резките стъпаловидни йерархични структури ще получат поизгладена форма и ще се доближат до континуалните разпределения на градовете, базирани на правилото „ранг-размер“.

По този начин изместваме анализа върху обекта на системата, а именно самите градове по отношение на тяхната функционална структура, което е едно функционално допълнение на йерархичната структура на НКПР 2013-2025г. За да може да се илюстрира напълно значимостта на този анализ трябва да се добавят данни за пространственото поведение на самите потребители в ЮИР, за което данните са оскъдни и нямат систематичен характер. На база функционалните характеристики на градовете предполагаме, че потребителите биха пътували до най-близкия възможен център, за да задоволят своите нужди. В рамките на област Ямбол селището от първи ранг е град Ямбол. Но честотата на предлагане на една стока/услуга в пространството (центровете) е обратнопропорционална на разходите за нейното прагово ниво за производство – така стоките с най-високо разходно прагово ниво ще се предлагат в центровете от най-висок ранг, които ще имат голямо пространствено пазарно влияние (най-големи по площ шестоъгълници). В ЮИР можем да представим всеки областен център, като покриващ напълно със своя шестоъгълник територията си по отношение на административните услуги. Не така стоят нещата по отношение на услугата почивка на море. При нея Бургас покрива всички области от ЮИР, както и други части на страната. Подобен пример е доставката на горива, вноса и износа на стоки с морски транспорт и др.

Това означава, че разстоянието, което трябва да се пропътува, ще зависи от праговото ниво и обсега на стоката. Например, производството и предлагането на храни е типичен пример за стоки с ниско прагово ниво, поради което линиите на търсене показват, че покупките се осъществяват на принципа най-близкото разстояние. Т.е. хората ще купуват храни от центъра/града, в който живеят или е най-близо до тях. Тъй като храните са силно стилизирани, стандартизирани и уеднаквени, цената им ще бъде приблизително еднаква. Основният фактор, който ще повлияе, е близостта на обекта до потребителя, особено за задоволяването на ежедневни нужди. На тази основа се обяснява съществуването на малките хранителни магазини в гр. Болярово, като такива има и в по-големите села от общината. Особеното в случая, че ако ежедневната покупка трябва да се комбинира с покупка на храни за по-дълго време или с електроуред, поведението на потребителите от цялата област се насочва към Ямбол или втората възможност Бургас. Следователно в пространствен план двата основни центъра „прихващат“ всички значими потребителски покупки, с което не изземват пазара на местните магазини, но никога няма да израснат на база местния пазарен потенциал.

Двата фактора – разстояние и честота на посещение на обектите, предлагащи храни предопределят, че най-близо разположените обекти ще се ползват от предимството на локацията.

Благодарение на късите разстояния потребителят пести от величината, върху която не може да влияе – времето. Тази ситуация е особено валидна за големите градове, където трафикът е интензивен, а свободното време – ограничено. Обратно, в малките градове и населени места е валидно за покупките на дългосрочни стоки и услуги. В повечето случаи най-близкият магазин, съответно селище, е избраната локация при равни други условия. Именно поради това, водещите фирми, изграждат своите магазини, борси и други обекти, търсейки пространствен ефект, който е извън продуктовата маркетингова стратегия, но ще работи винаги в тяхна полза. Последното условие гарантира на градовете, които са краен избор за локализация предимството, да имат най-висока пазарна цена при локализация и най-висока пазарна цена на всички видове недвижима собственост, което от своя страна носи приходи от местни данъци и такси. В тази позиция в област Ямбол е само град Ямбол.

Този анализ ни кара да направим заключението, че преход към иновация и растеж трудно може да се реализира посредством стратегии за масови стоки и продукти и тяхното потребление. Цялото усилие на пространствената икономическа система трябва да се насочи към продукти, които имат по-дълги линии на търсене, и за които територията на община Болярово е източник на суровина и минимум първичен преработвател.

Напълно противоположна е ситуацията са при търсенето на стоки с високо прагово ниво в областта и общината. Линиите на търсене са много по-дълги спрямо тези на храните. Например, ако е необходимо да се извърши специализирана здравна услуга, която изисква висококвалифициран екип и техническо оборудване, всички пътувания ще бъдат ориентирани към главните центрове в системата на централните места Ямбол, Сливен или Бургас. На основа са пътуванията не само в сферата на здравеопазването, но също и на образованието, културата, изкуството, административното управление и пр. Благодарение на тях големите градове концентрират в себе си всички дейности, от които зависи цялото население на района. Това им придава особено важна роля, но също така е първопричина за възникването на сериозните диспаритети, които са проблем на регионалното развитие.

Тези примери доказват, че съществува взаимосвързаност на теорията за централните места и централните функции на градовете. Най-малкото разширяват разбираня ни за връзката между централни функции, ранг на град и прагово ниво на стока в ЮИР. Нещо повече, става ясно, че изминатото разстояние варира по отношение на стоките от различни нива и второ, има значителна разлика между разстоянията на „максимални покупки“ и тези на най-„близката покупка“, което означава, че потребителите не купуват най-много от най-близката пазарна точка. Това също така зависи и от вида на стоката. Разликите в тези две величини са много малки при стоките с ниска степен, обратно по отношение на стоките с висока степен – потребителите са готови да пътуват далеч от най-близкия център, за да намерят това, което искат.

Един от шансовете за развитие на по-малките териториални системи от размера на община Болярово се базира на следното решение. Съвременните фирми от висок клас търсят добрата транспортна локация и площ, която да им позволи изграждането на необходимата инфраструктура (паркинги, зони за отдих, зони за товарене и разтоварване и др.). Тази локация ще позволи бързо придвижване на потребителите, бърз достъп до огромен брой сходни или алтернативни стоки по цена и функционалност „под един покрив“, което силно ще улесни решението за покупка и логистика. На тази пространствена стратегия разчитат логистичните центрове, които могат да обслужват едри търговци на ниска местна цена. Чрез този модел те решават транспортната задача в полза на едрият търговец, като събират в една точка широк спектър от стоки. Територията на община Болярово и по-специално гр. Болярово е една от алтернативите за разполагането на голям логистичен център на стоки от и за Турция. Градът може да се възползва от близкото си местоположение до Одрин и Истанбул, като преформира, преработва и преупакова стоки с турски произход за ЕС и обратно. Този център ще има шанс благодарение на фактора „мащаб на поръчката“, като неговите клиенти не са отделни потребители, а вериги търговски компании или предприятия. Това е единственият шанс да се преодолее вътрешната пазарна недостатъчност на общината, като се работи за националния и наднационалния пазари.

Ефектът, който е овладял община Болярово, е резултат от пазарното предлагане на стоки от ниска степен, които имат по-нисък обем и постепенно привличат все по-малко потребители. Така в резултат се получава, че стоките от ниска степен, но предлагани в градове от висок ранг, имат по-голям обем спрямо обема на същите стоки, но предлагани в центровете от нисък ранг. Последното условие се доказва от факта, че потребителите, които са жители на селища в община Болярово вкл. села, пътуват до гр. Ямбол за стоки с висока степен, но си закупуват и стоки от ниска степен, т.е. храни и облекла.

3.4 Пространствено разпределение на основните селища в ЮИР, област Ямбол и община Болярово

До този момент йерархията на градовете, доказва, че ако те се разглеждат от гледна точка на теорията на централните места и техните функции като такива, йерархията е доказуема, въпреки че структурата ѝ не винаги е такава, каквато се предполага първоначално.

От друга страна, ако разглеждаме всички градове от гледна точка на броя на тяхното население, резултатът ще има континуален характер – разпределение от типа „ранг-размер“ за област Ямбол. Анализът доказва, че двата подхода са съвместими. От тук нататък, е необходимо да се приложат методи, които да открият степента на несъвпадение между теоретичната постановка на равномерното

разпределение (хексагоналното разпределение) и реалната степен на равномерност между различните центрове.

Пространственият подход на разпределение на градските центрове може да се оцени чрез метода на най-близкото съседство. Той определя до каква степен едно разпределение от точки (допускаме, че в мащаба на района и област Ямбол градовете са изследваните точки) се разсейва от случайното разпределение.

Пространственото разпределение може да се определи чрез използването на техника, която определя пространствен индекс чрез сравняване на наблюдаваните подходи на разпределянето на селищата в територията с теоретично случайно разпределение:

$$R = \frac{D_{\text{нбл}}}{D_{\text{очк}}}$$

Където:

R е индексът на най-малкото съседство в пространството;

$D_{\text{нбл}}$ – средното наблюдавано разстояние между всеки град и неговия най-близък съсед в километри;

$D_{\text{очк}}$ – очакваната средна разлика между всеки град и неговия най-близък съсед в километри.

Изчисленията, се извършват по формулата:

$$D_{\text{очк}} = \frac{1}{2\sqrt{A}}$$

Където:

A е гъстотата на градовете в кв.км.

Метода измерва дължината на правата линия между всеки градски център и най-близкия друг такъв център в изследваната територия. Получената средна дължина се сравнява със стойностите, които биха се получили, ако пространственият подход на разпределение бе напълно равномерен (стойност 0), случайна (стойност 1,0) или напълно равномерна (стойност 2,15). Теоретичното разпределение на шестоъгълници би имало стойност 2,15.

За област Ямбол резултатите имат следният вид:

	Разстояние км.	Очаквани км.	R
Ямбол	0	0	0
Болярово	56,3	14,44	3,90
Тунджа ⁵	30	14,44	2,08

⁵ Община Тунджа няма свой център, но тъй като участва с населението си в пазарния потенциал на гр. Ямбол се включва като претеглена стойност от 30 км. от Ямбол.

Елхово	38,2	14,44	2,65
Стралджа	23,7	14,44	1,64

За община Болярово резултатите имат следният вид:

Таблица 3. Пространствено разпределение в община Болярово

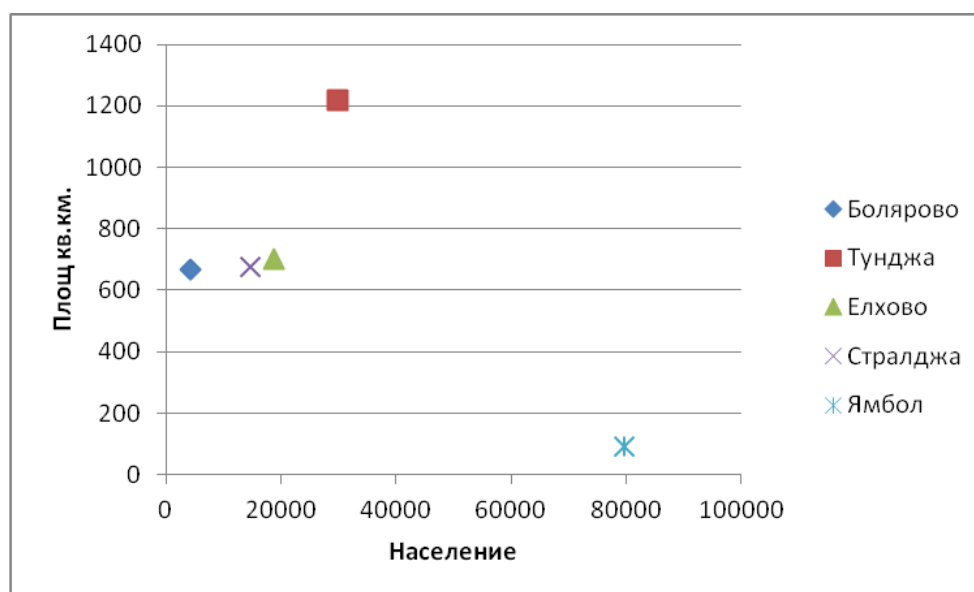
	Разстояние км.	Очаквани км.	R
Гр.Болярово	0	0	0
с.Воден	15,4	2,89	5,33
с.Вълчи извор	12,5	2,89	4,33
с.Голямо крушево	11,9	2,89	4,12
с.Горска поляна	16,3	2,89	5,64
с.Денница	26,2	2,89	9,07
с.Дъбово	16,3	2,89	5,64
с.Златиница	10,4	2,89	3,60
с.Иглика	21,7	2,89	7,51
с.Камен връх	20,5	2,89	7,10
с.Крайново	24,4	2,89	8,45
с.Малко шарково	9,1	2,89	3,15
с.Мамарчево	4,4	2,89	1,52
с.Оман	25,6	2,89	8,86
с.Попово	20,1	2,89	6,96
с.Ружица	8,6	2,89	2,98
с.Ситово	19,3	2,89	6,68
с.Стефан караджово	11,2	2,89	3,88
с.Странджа	25,2	2,89	8,72
с.Шарково	14,9	2,89	5,16

Основен извод от изчисленията е, че има определено характерно разстояние, което разделя центровете от едно и също йерархично ниво, като центровете от висок ранг са отдалечени много повече един от друг и това пространство намаля пропорционално спрямо ранга на центровете от по-ниски йерархични нива. За да се намали вероятността от грешка степента на йерархия на всички общински центрове е приета за еднаква в област Ямбол, както и степента на йерархия на селата от община Болярово. Особен извод от изчисленията е, че община Болярово има пазарен център само в северна посока. Реално, ако връзките с Турция са по-интензивни в пазарен план, пространствената картина би била доста по-различна, тъй като Одрин е само на 93 км. от Болярово, но неговото население е 159 хил. жители.

Друг вариант на изчисление е свързан с отчитането на броя и гъстотата на населението. Прилагането на същия метод на база гъстотата на населението силно увеличава корелацията между теоретично очакваните и получените стойности. Колкото по-голяма е гъстотата на населението, толкова по-малки биха били ареалите на праговите нива на отделните стоки, също така толкова по-близо се очаква да бъдат центровете от подобен ранг, предлагащи стоките със същите прагови нива. Обратно, в регионите с разпръснато население, какъвто е Болярово, площите на праговите нива на стоките ще бъдат по-големи, а центровете от един и същи ранг – по-отдалечени един от друг. Данните от таблицата ясно показват, че е точно така. Рядко населените региони ще имат по-големи пазарни зони (в пространствен обхват средна гъстота на населението в община Болярово е 6,22 д. км) и това ще бъде валидно за цялата йерархична система.

Тази зависимост може да се представи чрез отношението между територия и брой население в качеството му на потребител.

Фигура 18. Разпределение на общините в област Ямбол по население и площ

Европейски съюз

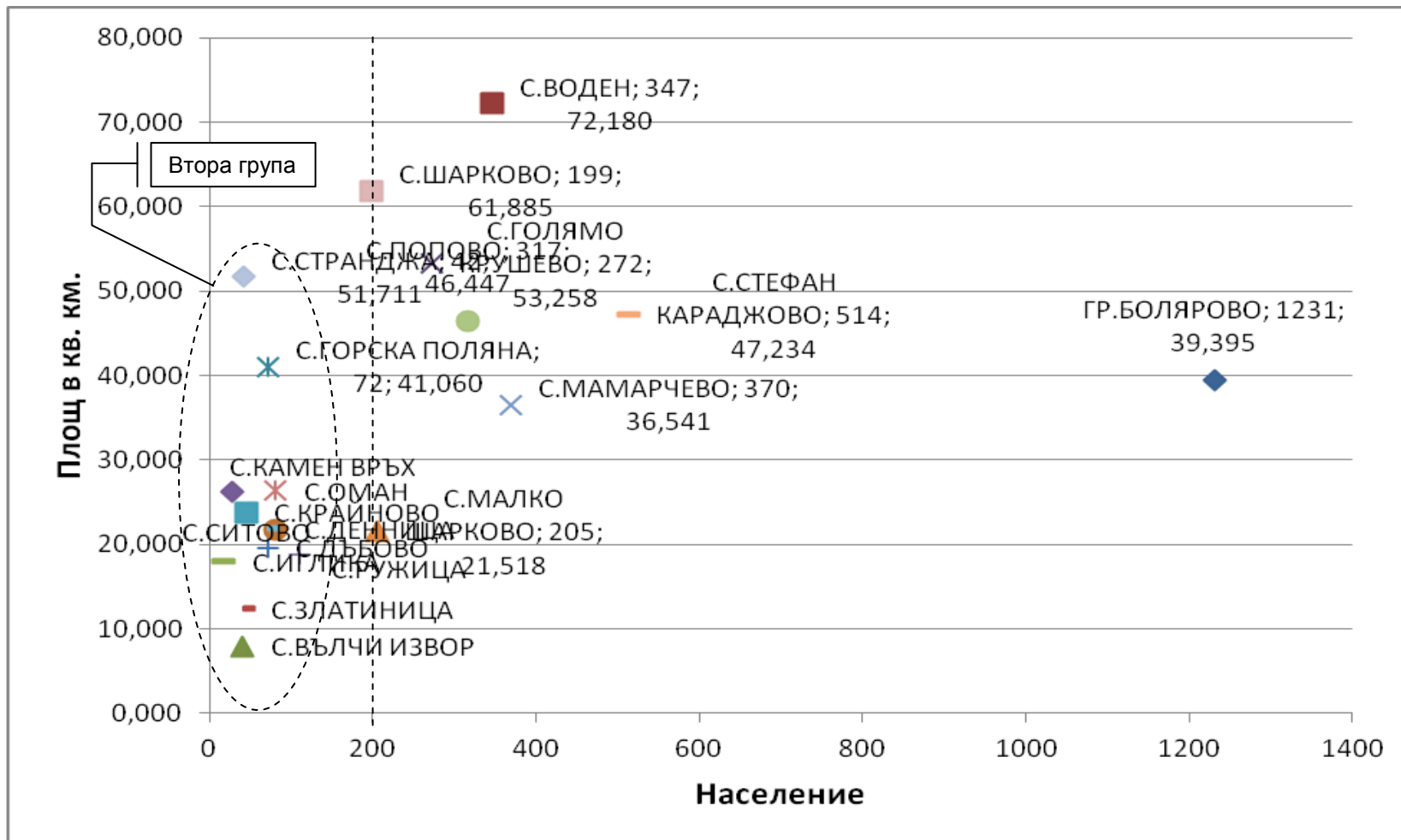

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Фигура 19. Разпределение на населените места в община Болярово по население и площ

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

От двете фигури могат да се направят следните изводи: Община Болярово разполага с огромен поземлен фонд на фона на броя на населението си. Това е сериозна предпоставка за развитие на всички видове биологично земеделие, които са интензивни по отношение на обработваемите площи. Второ, на територията на общината са оформени две групи населени места. Първата група са град Болярово и селата, които имат население над 200 души. Те разполагат с основното количество земеделски земи на общината, както и основния брой население извън общинския център. Втората от тях е представена от населените места с население до 199 души, като те са селата с по-малки землища. Това е ясно доказателство за връзката между размера на землището и степента на демографска популация, което е свързано с основния поминък земеделие и животновъдство. Изключение от това правило са селата Странджа и Горска поляна, които имат големи землища. Едно от обясненията за тяхното състояние е тяхната отдалеченост от общинския център и голяма близост с държавната граница. Концепцията за пространствено развитие трябва да прилага два основни подхода за тези села в бъдеще време. Първата група населени места са тези, които съдържат потенциала за по-балансирано развитие на територията на общината, те са онези локации, които могат да бъдат приемачи инвестиции в преработка на плодове и зеленчуци, месо, консерви и др. Основната причина за това са наличните трудови ресурси, като също така могат да развият алтернативен туризъм като допълваща дейност. Втората група, трябва да развива алтернативни форми на стопански дейности, туризъм, дърводобив, пасищно животновъдство.

Трябва да се отбележи, че съществуват значителни отклонения от основното правило за връзката между разстояние и гъстота в зависимост от природните и икономическите характеристики на региона. Освен това съществува връзка на секторна зависимост от основния град Ямбол и неговата икономическа специализация. В общ план можем да идентифицираме три типа радиални сектори, пространствено ориентирани спрямо централния град:

Междуградски (магистрални) сектори, които включват в себе си основните пътни артерии и свързват главните градове в ЮИР. Реално, община Болярово се намира на направление „Север-Юг“, като с изграждането на Автомагистрала „Тракия“ и обновяването на пътя до Бургас тя вече има по-големи възможности в посока „Изток-Запад“;

Недоминиращи сектори, които са извън главните пътни артерии, но разполагат с градове, които включват и такива с население над 1 000 жители. Това са всички населени места общински центрове в област Ямбол включително град Болярово;

Местни сектори, които не включват нито основните пътни артерии, нито главните градове. Това са всички населени места села от община Болярово, които основно комуникират, работят и потребяват стоки и услуги от общинския център Болярово.

Съществуват няколко особени риска по отношение на развитието на община Болярово. Те произтичат от извода, че праговото ниво трябва пространствено да попада в обсега на фирмата, за да оцелее. Ако това условие не е спазено и нивото на възвращаемост е много ниско, мобилността на потребителите силно ограничена, фирмите не биха могли да оцелеят при определена локализация. Възможно е фирмата да организира транспортна система, която да позволи придвижване на нейните продукти от място към място, но при тази ситуация е необходимо да има значително търсене, което да превишава минималните изисквания за прагово ниво. Именно на тази хипотеза трябва да почива идеята за логистичен център за преформиране и преупаковане на стоки от Турция за ЕС и обратно, иначе, допълнителните транспортни разходи не биха били оправдани. Към настоящият момент се реализира именно това и няма нови локализации. Единствените проекти се реализират по линия на публични фондове като оперативни програми или целеви субсидии. Те, обаче, не са равностойни на частните инвестиции, които създават устойчивите доходи и заетост.

Типична алтернатива в тази област на много части в света са „пътуващите търговци“. По този начин, централни функции се „трансферират до потребителя“ от селище на селище. Тези пътувания не са случайни и могат да се урегулират от администрацията подобно на разписание на автобус – ден, час, маршрут, както и чрез определянето на пазарни дни. Те се регулират от начина на живот на потребителите, което е изключително важно за община Болярово, като селска община, встрани от главна пътна артерия. Това е практика, която съществува и сега по отношение на земеделски промишлени стоки в град Болярово. Нещо повече, факторите за този вид дейност могат да бъдат културни (празник), социални (събор) или свързани със земеделското производство (сезонна стока).

Обект на такива проекти могат да бъдат по-голямата част от селските райони в ямболска област. Реално такива проекти, които да разкрият и добавят стойност /валоризират/ връзката между начин на живот, произведени стоки и техния териториален обseg (териториална структура – географски фактор), облика на селищата, етническият им състав, културни обичаи, споделените пазарни зони и пр., са основният ресурс за туристически интерес и развитие.

Резултатите от тези проекти, ще посочат начина, по който да се осигури заетост, пазарна значимост на стоките – обект на търговия (секторната специализация – географски фактор), пространствената им проекция, кой търси тези продукти, които община Болярово произвежда, и на каква цена? Какви рискове стоят между тези търсещите потребители (биологични качествени храни, селски туризъм, културно преживяване) и моментното предлагане от самата селска селищна мрежа?

По този начин, всяко населено място от община Болярово ще получи своето място във веригата на алтернативния туристически и продуктов пазар.

До този момент емпиричните примери от анализа използват праволинейното физическо разстояние като измервателен инструмент. По-точно би било да се определят тегловни величини, свързани с разстоянието, като променлива (приходи, разходи, време, социални фактори, поведенчески и др.), отколкото самото физическо разстояние. Съвременните транспортни средства направиха днешния човек напълно нечувствителен към истинските разстояния и той често определя дали едно централно място е далеч или близо на база необходимото за пристигане време. На база това допускане, ЕС подкрепя предимно проекти за транспортна инфраструктура.

Усилията не трябва да се насочват към премахването на диспаратетите или уеднаквяване, а към използването на положителните страни на териториалните дисбаланси, към създаването на пространствен модел, при който регионалните дефицити и излишъци се допълват.

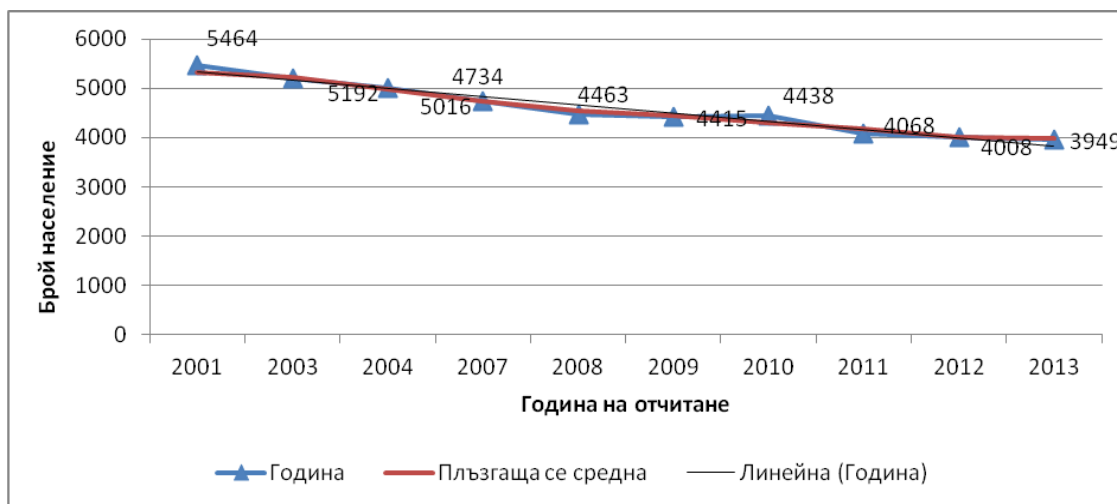
3.4.1 Прогноза за броя на населението на община Болярово

Прогнозата се основава на няколко основни допускания, отчитани в различните методи. В литературата не съществува установен метод, който напълно да гарантира точността на демографските прогнози. Процеса е комплексен и зависи от много фактори, някои от които са по-лесно прогнозируеми, като нивото на раждаемост, смъртност и продължителност на живота, тъй като преди всичко зависят от установените социално-психологични навици и здравеопазването. Други фактори, като миграциите зависят от редица други величини, предимно със социално-икономически характер. Именно на тях се дължи резкия спад в броя на населението на общината за периода между последните две преброявания 2001 и 2011г. Общината се намира близо до Ямбол (60.0 км) и Бургас (63.0 км), но не се ползва от пазарните им функции поради слабата обвързаност на икономическите дейности в селищната мрежа с техния профил, налице са трудови миграции на младото население със запазване на постоянното местожителство в общината, но реална реализация в Ямбол и Бургас. Така трудовите миграции към установените пазарни центрове, се превръщат в стимул за емиграция от гледна точка на постоянното население, независимо, че икономически на територията на общината функционира важна земеделска и животновъдна дейност.

За периода от последните девет преброявания (80 години) броя на населението на община Болярово проявява относително постоянен темп на промяна.

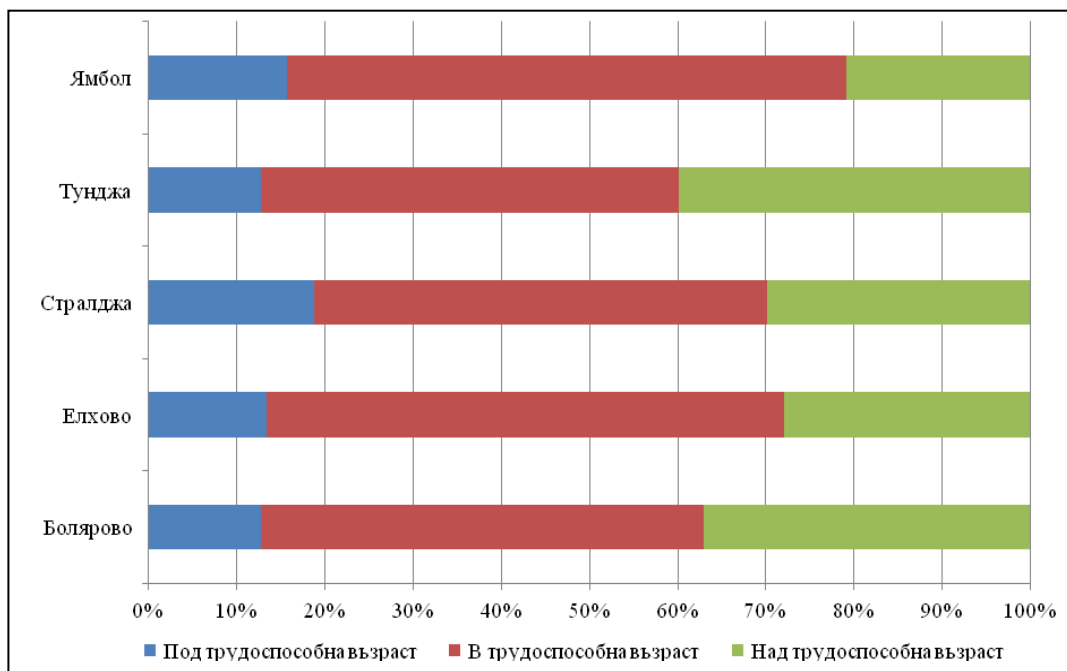

Фигура 20. Брой на населението на община Болярово за периода 2001-2013*г. /*прогнозна/

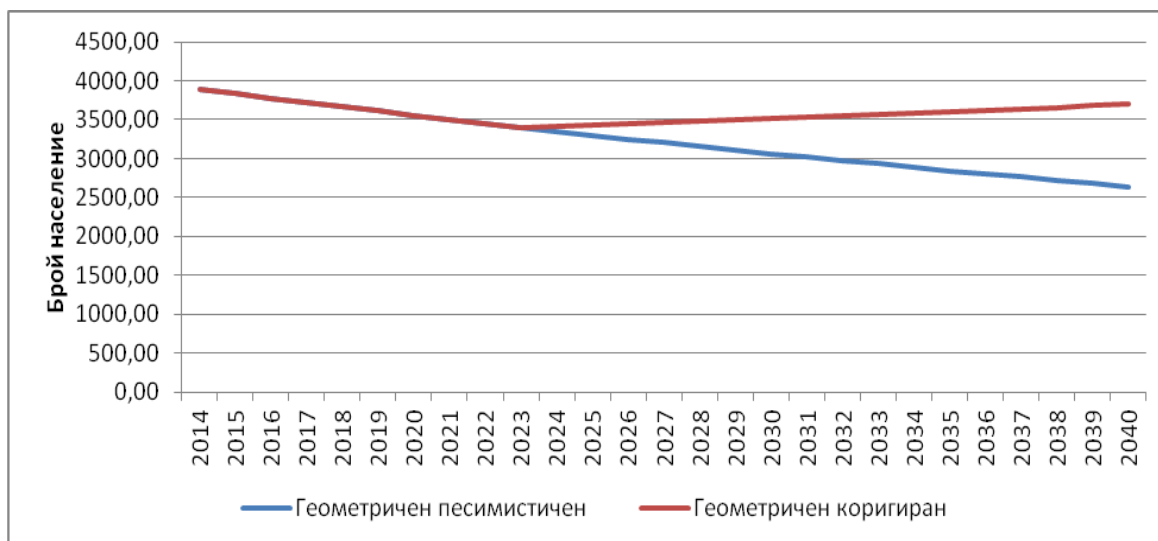
Източник: ТСБ – Ямбол

Фигура 21. Население под, във и над трудоспособна възраст към 31.12.2012г. в област Ямбол по общини

Източник: ТСБ – Ямбол

Фигура 22. Прогноза за броя на населението на община Болярово до 2040г.

Определянето на степента на промяна на населението може да се извърши посредством всеки две точки, тъй като нивото на промяна ще зависи от броя години, които се включват в периода. Тъй като нашата прогноза се изчислява за 26г. период, ще вземем за базов последния 12 годишен период с начало 2001г. и край 2013г.

Темп на промяна: $\Delta P = (P_{t2}/P_{t1} - 1)$

В рамките на периода от 2001 до 2013 степента на промяна е -0,2773

Темп на промяна в %: $\Delta P = (P_{t2}/P_{t1} - 1) \times 100\%$

В рамките на периода от 2001 до 2013г. степента на промяна е - 27,73 %

Изчисляването на темпа на промяна се извършва в условията на две основни допускания. Първо, темпа на промяна за последните 12 години се разпределя равномерно за целия 12 годишен период. Въпреки това, фигурата показва, силна отрицателна тенденция за целия период от 2001 до 2013г., поради това се допуска, че текущата тенденция на рязко намаляване на населението за периода от последните две преброявания 2001-2011 (25,54%) се дължи в много по-голяма степен на външни възможности – емиграция на население, отколкото на влошени репродуктивни показатели и продължителност на живота. Второ, очаква се броя на населението да намалява със същия темп както в миналия период, но е необходимо да отчетем миграционния фактор. Изчисленията на база последния темп на промяна, ще представляват песимистичния вариант на прогнозата, при който броя на населението към 2040г. е 2640,44 души.

За да предотвратим прогноза базирана единствено на негативния демографски план от последния период 2001-2013г., е необходимо да отчетем, вероятността от забавяне на темпа на намаляване на населението, а също така и да допуснем минимален темп на нарастване в неговия

брой. За целта получения темп на промяна, ще коригираме с темп близък до нула, но положителен за периода след 2024г., когато редица демографски и социално-икономически показатели, ще бъдат значително променени в положителна посока. Поради това допускаме, минимален темп на нарастване на броя на населението от 0,05% на годишна база. В периода на най-голям темп на нарастване 1965-1985 темпа е имал стойност от около 0,12 или 12,00%. В този случай оптимистичната прогноза предвижда население от 3696,27 души към 2040г.

За анализа е изчислена геометрична прогноза с две разновидности за населението за периода до 2040г. Наклона на геометричната прогноза е по-лек, поради това можем да я приемем за по-консервативната проекция, докато експоненциалната проекция е по-крайната прогноза. Колкото по-висок е темпа на промяна в броя на населението, толкова по-голяма е разликата между двете прогнози.

Геометрична прогноза: $P_{t+n} = P_t (1 + r)^n$

Експоненциална прогноза: $P_{t+n} = P_t e^{r \cdot n}$

Където t = начален период,

n = броя на времевите периоди съотнесен спрямо броя години използвани в изчисленията на темпа на промяна в броя на населението. Например, 10 години са един времеви период. Така при начална стойност 2001г. при изчисленията $n=1$, за 2021г. $n=2$ и тн.

Прогноза на база геометричен растеж:

$P_{t+n} = P_t (1 + r)^n$

Където:

1. P_{t+n} е годината за която се прави прогнозата в случая 2040г; и
2. P_t е последната година участвала при изчисляването на темпа на промяна, в случая, 2011; и
3. r темпа на промяна изчислен по-горе; и
4. n = броя на времевите периоди за които се прогнозира, в случая 26 години. При това уравнение " n " е степенен показател.

Резултати:

Песимистичен вариант: 2040 – 2640,44 души

Коригиран вариант: 2040 – 3696,27 души

В плана за развитие на община Болярово за периода 2007-2013г. е направена прогноза броя на населението към 31.12.2013г. да достигне 3465 души. В действителност броят е по-висок 3949 души /разлика от 12,25%/. Това ни дава основание, че е много по-вероятна геометричната коригирана прогноза /оптимистична/, която предвижда достигане до един минимум от население около 2025г.

/3302души/ след което стабилизиране и връщане до нивата към 2014г., но с много по-благоприятна демографска структура.

3.4.2 Проектиране на културното пространство на община Болярово

Предоставянето на културни услуги в община Болярово е организирано в читалища, както и възстановеният етнографски музей в гр. Болярово, къщата музей на Стефан Караджа в родното му село Стефан Караджово, музейните сбирки в с. Воден и с. Попово.

На територията на общината са разкрити 14 археологически обекта, 5 древни църкви и 5 крепости, които свидетелстват за богато и древно минало.

Територията на общината е била място за поселищата на траките.

- Средновековно селище и средновековна крепост Калето (V-VI в.). Като отбранително съоръжение в близост до границата с Византия. Частично проучени.
- Старинно селище от XIV-XVI век и останки от църква на брега на р. Поповска.
- Голямо тракийско селище с останки от две надгробни могили. Площ 30-40 дка. Непроучено.
- Римско селище. Руини на брега на река Поповска. Непроучено.
- Крепост от V-VI в. с гребенчат орнамент и тънкостенна керамика от XI-XII в. и средновековна българска керамика, останки от строителство по времето на император Юстиниан. Непроучена.
- Гробница с църква от V-VI в., две крепости - Голямото и Малкото градище. В близост до Малкото градище е разкрита църквата със стенописи, имитиращи мраморна облицовка, и мазилка с фрески. Частично проучени.
- Три църкви, археологическите разкопки са стартирали. Частично проучени.
- Средновековна крепост „Градището”. Площ 12 дка. Непроучена.
- Верига от крепости, охранявали пътя към столицата на Византия. Частично проучени.
- Парорийският манастир „Света Богородица”, с. Воден

Част от тези забележителности са разкрити чрез археологическите проучвания на комплексната програма за научни изследвания "Странджа-Сакар" (1985-1988 г.). Археолози датират най-старите останки от V в. пр.н.е. - находки от времето на траките.

От гледна точка на културния туризъм общината е разположена между два от обособените ЛОКУС-и - „Странджа планина" и „Мечът и кръстът".

Нематериално културно наследство

Много от формите на нематериалното културно наследство – характерни обичаи, обреди, вярвания, художествено-изпълнителско изкуство, кулинарни традиции и други се проявяват по време на религиозни и светски празници. Те се съхраняват и изпълняват от местното население, както и от фолклорни и самодейни групи за провеждане на обредни ритуали към читалищата в община Болярово.

Повечето от населените места са запазили традицията да организират ежегодни събори. Съхранени са народни обичаи, характерни за тази част на България като: „Коледуване“, „Кукери“. Запазването и развиването на формите на нематериално културно наследство е основна предпоставка за развитие на алтернативния туризъм в общината. Перспективите за развитие са свързани с провеждането на съвместни инициативи на етнографските музеи и читалищата с училищата, което ще подпомогне както съхраняването на културното наследство, но и формирането на стопанската култура, че нематериалното наследство е основен фактор за растеж на местния туризъм. Съборите, обичаите и другите културни традиции, са основните фактори на един бъдещ „туристически календар и маршрут“.

3.5 Перспективи за пространствено развитие

Политиката на пространствено развитие изпълнява социално необходима функция. По-активно привличане на вниманието към настоящите предизвикателства в областта, като трите оси на концепцията подчертават преориентация в разбирането на задачите на пространственото планиране.

- Укрепване на компетенциите развитие: Пространственото развитие като принос за растежа и иновациите, а не като инструмент на политиката на възстановяване;
- Ново разпределение на компетенции: Това включва поставяне на постулата за еквивалентност, насочена към осигуряване на обществени услуги чрез гъвкаво приспособяване на достъпност и до централно място;
- Укрепване на мисията за планиране: Укрепване на компетентността, която да координира използването на земята, грижа за защитените територии, както и насърчаването на ролята на планиране по отношение на по-нататъшното пространствено планиране за оформянето ландшафтното разнообразие.

До сега община Болярово е кандидатствала и разработвала различни проекти. Последните одобрени и реализирани са: Проект „Създаване на условия за подобряване на базисната инфраструктура на град Болярово, община Болярово“, който се реализира по Оперативна програма „Околна среда 2007-2013“ приоритетна ос 1 - „Подобряване и развитие на инфраструктурата на

питейни и отпадъчни води в населени места над 2 000 е.ж. и в населени места с под 2 000 е.ж., попадащи в градски агломерационни ареали";

„Реконструкция и основен ремонт на сградата на СОУ Д-р Петър Берон чрез въвеждане на мерки за енергийна ефективност" по Оперативна програма „Регионално развитие";

Техническо и биологично укрепване на река Поповска в регулацията на град Болярово" по Оперативна програма „Регионално развитие";

„Реконструкция на вътрешно водопроводна мрежа на град Болярово" по Програмата за развитие на селските райони мярка 321, приоритетна ос 3.

BG161PO001/3.2-02/2011 „Подкрепа за развитие на регионалния туристически продукт и маркетинг на дестинациите „Тонзос - Магията на Тунджа. Маркетинг на туристическа дестинация „Тунджа-Ямбол-Стралджа-Болярово".

Община Болярово е подписала протокол за сътрудничество с община Виса от Гърция; Протокол за сътрудничество с община Ковчаз - Турция. Община Болярово е член на Асоциация за местно развитие "Странджа", чиято цел е създаване на Еврорегион с Турция.

3.6 Препоръки и насоки към ОУПО Болярово

3.6.1 Взаимовръзка на Концепцията за пространствено развитие на Болярово с Общинския план за развитие и Общия устройствен план

В чл. 2, ал. 1 от ЗРР посочва, че държавната политика за регионално развитие се изпълнява в съответствие със стратегиите за пространствено развитие на национално, регионално, областно и общинско ниво, определени с концепциите и схемите за съответното териториално ниво. Концепцията за пространствено развитие на общината определя стратегията за пространствено развитие на територията (чл.7д, ал.1, ЗРР). Т.е. държавната политика за регионално развитие, която на общинско ниво се провежда посредством Общинския план за развитие, се изпълнява в съответствие с Концепцията за пространствено развитие на общината.

Тази връзка е регламентирана и в чл. 13, ал. 1, който гласи, че ОПР определя средно срочните цели и приоритети за развитието на общината в съответствие с Областната стратегия за развитие и Концепцията за пространствено развитие на общината. Това определя необходимостта от наличие на КПРО при създаване на ОПР и от съобразност на предвижданията на ОПР на Болярово с тези на Концепцията.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

В чл. 2а, ал. 1 от ЗРР регламентира, че концепциите и схемите за пространствено развитие определят целите на държавната политика за устройство на територията за определен времеви период за съответното териториално ниво. Т.е. КПРО Болярово определя целите относно устройството на територията на общината за периода 2013-2025. От друга страна, общият устройствен план на общината е основа за цялостното устройство на територията – чл. 104, ал.1 от Закона за устройство на територията. Т.е. целите на общината в областта на устройството на територията, определени в КПРО, се изпълняват чрез ОУП на общината, чрез който тя се устройва цялостно и се третира детайлно и чийто предвиждания са задължителни при изготвянето на подробните устройствени планове. За територията на общината по ЗУТ се изработва ОУПО, който засяга въпросите на устройството на територията, а по ЗРР се изготвя ОПР, който засяга социално-икономическото развитие. И двата документа трябва да са съобразени с КПРО и именно тя се явява свързващото звено между социално-икономическото и пространственото планиране, между ЗРР и ЗУТ.

Извън връзките между документите, определени в законодателството, такива могат да бъдат намерени и по други линии. Концепцията за пространствено развитие като такава представя различни идеи, по които територията на общината може да се развие пространствено. Тези идеи, или най-добрите сред тях, следва да се развият в Общия устройствен план на общината, който се занимава с детайлното, но цялостно устройство на територията. Концепцията представлява форма на предпроектна фаза на ОУП, която отделена по този начин, дава по-голяма свобода за размисъл над територията и на нейното осмисляне като непосредствена част от областта, района, страната. От своя страна, предвижданията на ОУП създават основата, върху която да се реализират целите за социално-икономическо развитие на общината, определени с ОПР. ОУПО е предпоставка за „случването“ на ОПР, но в същото време, макар времевият хоризонт на ОУПО да е доста по-дълъг, при изработването му следва да се развият положителните идеи на действащия ОПР. Разглеждайки ОУПО като предпоставка за реализирането на целите на ОПР, трябва да се спомене, че плановете за развитие, изработени при действащ ОУПО, трябва да се придържат към неговите предвиждания, за да се избегнат противоречия между целите на социално-икономическото и пространственото планиране.

Дори и при наличие на ОУПО обаче, поради своя по-свободен формат, КПРО може да бъде документът, на който да се основава ОПР, а ОУПО – този, който да създава териториалните предпоставки за реализация на целите на ОПР. Така няма да е налице противоречие, защото на практика Концепцията е по-опростен вариант на устройствения план.

Общи изисквания към ОУП на община Болярово

Общият устройствен план на общината следва да бъде изработен при съблюдаване на следните общи изисквания:

- Доразвиване на положителните идеи и тенденции, заложен в предходни устройствени проекти и планове и други проучвания за територията на общината;
- Комплексно отчитане външните връзки на общината като стимулатор за развитие.
- Решаване на инфраструктурни и теренни проблеми в съответствие с целесъобразността им не само на общинско, но и на междуобщинско ниво;
- Формиране на комплекс от устройствени мерки, целящи създаване на условия за преодоляване на установени съществени регионални различия между отделни части на общинската територия;
- Свеждане до минимум отнемането на ценни земеделски земи за нуждите на урбанизацията и друго строително усвояване;
- Създаване на устройствени възможности за използване на природния и културно-историческия ресурси за развитие на отдиха и туризма, при съблюдаване режимите за опазването им;
- Създаване условия за развитието на социалната и техническата инфраструктура;
- Осигуряване на възможности за етапност в реализацията на устройствени мероприятия – общинско задължение;
- По отношение на икономическото развитие на общината се прилагат постановките на стратегическите документи по Закона за регионално развитие (ЗРР), отнасящи се за общинската територия. За стимулиране на публично-частното партньорство в дейностите, осигуряващи социално-икономическото развитие, в плана да се проучат възможностите и предложат решения за целесъобразна реализация на поземления фонд – общинска собственост, при спазване на общите и специфични изисквания и ограничения по отношение земеползването;
- Предвид несъвместимостта на оценките за потребността от урбанизация, произтичаща от естествените демографски процеси, и реалното инвестиционно търсене на терени за обитаване и за стопански дейности, да се разработи и приложи адекватен подход при планиране на основното предназначение на територията като се съблюдават и изискванията за устойчивост на системите;
- Във връзка с горните изисквания, за населените места, за съществуващите и новопредвидени селищни образувания, както и за други части от общинската територия, с

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ОУПО може да се определят територии с общо и преобладаващо предназначение и самостоятелни терени с устройствен режим, включващ при необходимост:

- а. територии (земеделски и горски) без право на промяна на предназначението им; територии за превантивна устройствена защита (по чл. 10, ал. 3 на ЗУТ);
- б. рискови територии – зони със свлачища и абразия и потенциално наводняеми територии;
- с. територии за прилагане на ландшафтни мероприятия.

Разпределението на територията на общината да се извършва в съответствие с НАРЕДБА № 7 от 22 декември 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони, при съобразяване с режимите, установени по реда на други закони и на фактическото ползване.

ИЗТОЧНИЦИ НА ИНФОРМАЦИЯ

Научна литература

- Агроклиматичен атлас на България, 1982;
Аналитични карти – Климат на България - www.meteo.bg;
Асенов, А. (2006). Биогеография на България, Изд. АН-ДИ Адриан Тасев, С., 540.
БДИБР - Годишен доклад за оценка на актуалното състояние на водите в Източнороманския район - 2012 г.
<http://www.bd-ibr.org/> ;
Векилка, Б., Д.Топлийски (1990). Климат на Странджа-Сакар. Унив. Изд. „Св.Кл.Охридски”, С., 204.
Велев, Ст. (2010). Климат на България. Херон прес, С., 185.
География на България (2002). БАН, изд. „ФорКом”, С., 760.
Геоложка карта, лист Елхово, в М 1:100 000, 1994;
Годишни доклади и регистри на ИАОС - <http://eea.government.bg/> ;
Информационна система на МОСВ за НАТУРА 2000 в България -
<http://natura2000.moew.government.bg/Home/Natura2000ProtectedSites>
Нинев, Н. (1997). Основни закономерности в географското разпространение на почвите. В: География на България (2002). БАН, изд. „ФорКом”, С., 299-315.
Официален сайт на Държавно лесничество „Елхово” - <http://dgselhovo.uidp-sliven.com/aboutdgs.php> ;
РИОСВ Стара Загора - Регионални доклади за състоянието на околната среда - 2011, 2012; <http://stz.riew.e-gov.bg/> ;
Стойчев, К., (2012) Локализационни подходи за регионално развитие, УИ „Кл. Охридски”, София, ISBN 978-954-07-3398-2
Стойчев, К. (2011) Специфика и особености на социално-икономическото развитие на балканските страни, В: Регионална и политическа география на балканските страни, УИ “Св. Климент Охридски”, София, с. 196-222
Топографски карти в мащаб 1:50 000;
Хершкович, Е. (1984). Агроклиматични ресурси на България. Изд. на БАН, С., 112.
Христова, Н. (2012). Речни води на България. Изд.къща „Тип-топ прес”, С., 820.
Чаталов, Г. (1990). Геология на Странджанската зона в България. С.
Карта на заливните територии при наводнения по данни на Гражданска защита. CD-BULGARIA-Flooded_Area_Mun_Land_Cover_Grazhdanska_zashtita, RESAC, 2012;
Йорданова, М., (2002). Хидроложки райони. В: География на България (2002). БАН, изд. „ФорКом”, С., 242-246.
Областна стратегията за развитие на Област Ямбол 2014-2020
<http://yambol.government.bg/stk/Planove/Yambol%20Strategy%202014-2020.pdf>
Регионален генерален план на обособена територия на Вик ЕООД, гр. Ямбол, 2013;

Закопи и наредби

- Закон за устройство на територията, Обн. ДВ. бр.1 от 2 Януари 2001г., изм. и доп. ДВ. бр. 66 от 26 юли 2013 г.
Закон за регионалното развитие, Обн. ДВ. бр.50 от 30 Май 2008г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за опазване на околната среда, Обн. ДВ. бр.91 от 25 Септември 2002г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за защитените територии, Обн. ДВ. бр.133 от 11 Ноември 1998г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за собствеността и ползването на земеделските земи, Обн. ДВ. бр.17 от 1 Март 1991г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за енергетиката, Обн. ДВ. бр.107 от 9 Декември 2003г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за енергийната ефективност, Обн. ДВ. бр.98 от 14 Ноември 2008г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Закон за туризма, Обн. ДВ. бр. 30 от 26.03.2013 г., изм. ДВ бр. 68 от 02.08.2013 г.
Закон за културното наследство – Обн. ДВ. бр.19 от 13 Март 2009г., изм. ДВ. бр.66 от 26 Юли 2013г.
Наредба № 19 за строителство в земеделските земи без промяна на предназначението им, Обн. ДВ. бр.85 от 6 Ноември 2012г.
Наредба за условията и реда за извършване на оценка на въздействието върху околната среда, Обн. ДВ. бр.25 от 18 Март 2003г., изм. и доп. ДВ. бр.94 от 30 Ноември 2012г.
Наредба № 7 от 2003 г. за правила и нормативи за устройство на отделните видове територии и устройствени зони, Обн. ДВ. бр.3 от 13 Януари 2004г., изм. ДВ. бр.63 от 2 Август 2005г.
Наредба № 8/14.06.2001 на МРРБ за обема и съдържанието на устройствените схеми и планове – Обн. ДВ. бр.57 от 26 Юни 2001г., изм. ДВ. бр.66 от 25 Юли 2008г.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Наредба за категоризиране на земеделските земи при промяна на тяхното предназначение, Обн. ДВ. бр.90 от 24 Октомври 1996г., изм. ДВ. бр.50 от 1 Юли 2011г.

Стратегии, планове и програми

Национална концепция за пространствено развитие за периода 2013-2025 г.

Национална стратегия за регионално развитие на Р България за периода 2012-2022 г.

Регионален план за развитие на Югоизточен район от ниво 2 за периода 2014 –2020 г.

Областна стратегия за развитие на Област Ямбол за периода 2005 – 2015 г.

Общински план за развитие на Болярово за периода 2007-2013 г.,

Годишни доклади за наблюдение на изпълнението за 2009 г, 2010, 2011, 2012 г. на Общински план за развитие на Община Болярово 2007-2013 г;

Други източници

Статистически данни на НСИ и ТСБ – Ямбол.

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

Документ			Преглед/Одобрение	
Версия	Дата	Статус	Дата	Статус
1.0	10.04.2014	Проект	10.04.2014	Проект

КОНТАКТИ

Възложител: Община Болярово, Р. България
 Организация: Община Болярово
 Законен представител: Христо Христов - Кмет
 Адрес: гр. Болярово, ул. Димитър Благоев №7
 web <http://bolyarovo.eu/>

Изпълнител: Региоплан ЕООД
 Организация: Региоплан ЕООД
 Законен представител: д-р Косъо Стойчев
 Адрес: София, бул. Александър Малинов №91, офис 102
 web www.regioplan.biz

Европейски съюз

ОПАК. Експерти в действие

Европейски социален фонд
Инвестиции в хората

ПРИЛОЖЕНИЯ